

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΒ'

ΣΑΒΒΑΤΟΝ 8 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΑΡΙΘ. 35-36

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

α.

Θρησκευτικός γάμος

Ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς διδασκόμεθα ὅτι ἅμα τῇ δημιουργίᾳ τῶν πρωτοπλάστων ὁ Θεὸς καθώρισεν τὸν ἐν τῷ γάμῳ δεσμόν ἀνδρὸς καὶ γυναικός, «Καὶ ἠύλγησεν αὐτοὺς ὁ Θεός, λέγων, ἀύξανεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν» (Γεν. 1,28). Οὕτως ὁ Θεός, συζύξας διὰ τῆς εὐλογίας του τοὺς πρώτους ἀνθρώπους, ὑπέρξεν ὁ πρῶτος νομοθέτης τοῦ γάμου. Τοῦτο ἐπεβεβαίωσεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς (Ματθ. 19, 4—6. Πρὸλ. Κορ. 11, 9—12). Ἡ σύζευξις ἀνδρὸς καὶ γυναικός δὲν ἀπέβλεπεν ἀπλῶς εἰς τὸν φυσικὸν αὐτῶν δεσμόν, ἀλλ' εἰς τὸν ἠθικὸν δεσμόν δύο προσώπων ἀντιθέτου φύλου, συμπληρούντων ἀλλήλα, συμβοηθούντων καὶ συμπροαγόντων εἰς τὴν ἠθικὴν τελείωσιν. Εἰς τοῦτο, ἄλλως τε, ἀπέβλεπεν ἡ δημιουργία τῆς γυναικός (Γεν. 2, 8). Διὰ τοῦ γάμου ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ἐνοῦνται «εἰς σάρκα μίαν», συναποτελοῦσιν, οὕτως εἰπεῖν, ἐν ὄν. Ἡ δὲ παιδοποιεῖα εἶναι ἐκπλήρωσις τοῦ σκοποῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Δημιουργοῦ περὶ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ἐξ αὐτῆς δὲ προκύπτει καὶ τὸ καθήκον τῶν γονέων περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδῶν ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου (Ἐφεσ. 6, 4).

Ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου ἔδει νὰ παραμείνῃ τοιοῦτος αἰώνιος. Ἄλλ' ἡ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ κακὸν οὐδαμῶς ἐξεδήλωσε τὰ ἐλάθρα ἐπακολουθήματα αὐτῆς τόσον ὅσον ἐν ταῖς σχέσεσιν ἀνδρὸς καὶ γυναικός, συνεπῶς καὶ ἐν τῇ οἰκογενειακῇ βίῳ. Παρεβιάσθη ποικιλοτρόπως ἡ καθαρότης αὐτοῦ, μετεβλήθη δὲ ὁ γάμος εἰς σαρκικὸν μᾶλλον δεσμόν. Παρὰ ταῦτα, ὡς ἡ ἱστορία καὶ ἡ ἀρχαιολογία πληροφοροῦσι, δὲν ἔπαυσεν ὁ γάμος φέρων παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς καὶ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Παρέμεινε ζωηρὰ ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀνθρωπότητος ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀρχῆς τοῦ γάμου. Πανταχοῦ εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς ἀρχαιότητος ὁ γάμος συνωδεύετο διὰ θρησκευτικῶν τελετῶν καὶ εὐχῶν, ἰδίως δὲ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις (Γεν. 24, 60. Ρουθ 4, 11. Γωβ. 7, 12. Ἡσ. 61, 0. Ἰωήλ 2, 16). Παρὰ τοῖς Ἑλλησι δὲ νὰ εἶναι ἐγκυρὸς ὁ γάμος ἔπρεπε νὰ τελεσθῆ καὶ θρησκευτικῶς, διότι τὰ ἐκ γάμου, μὴ καθιερωθέντος θρησκευτικῶς, τέκνα, ἐθεωροῦντο νόθα. Παρεδέχοντο δὲ οἱ Ἕλληνες καὶ θεοὺς προστάτας τοῦ γάμου, οἷον ἦσαν ὁ Ζεὺς τέλειος, ἡ Ἥρα τελεία, ἡ Ἀφροδίτη, ἡ

Παιθώ, ἡ Ἄρτεμις, αἱ Νύμφαι καὶ αἱ Μοῖραι. Εἰς αὐτοὺς προσεφέροντο θυσιάαι κατὰ τὴν τέλεισιν τοῦ γάμου.

Παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὁ γάμος συνίστατο κυρίως ἐν τῇ συμφωνίᾳ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, δὲν ἐστραφεῖτο ἕμως ἠθικῆς σημασίας διότι ὠρίζετο ὁ γάμος ὡς ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία (divini et humani juris communicatio), ἀλλὰ σὺν τῇ καταπτώσει τῆς θρησκείας ἤρξατο παρ' αὐτοῖς εἰσαγόμενος ὁ ἐλεύθερος γάμος, καθ' ὃν ἡ γυνὴ οὔτε οἰκογενειακὰ οὔτε κληρονομικὰ δικαιώματα ἐκ τοῦ γάμου ἀπέκτα. Ἐντεῦθεν δ' ἐπηκολούθησε τελεία παραλυσία τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου.

Ἐν τῷ Χριστιανισμῷ ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου προσέλαβεν ὑψίστην ἠθικὴν ἐννοίαν καὶ ἀνεκγρύβη «μυστήριον». Καθωρίσθησαν δὲ τὰ μεγάλα καθήκοντα τῶν συζύγων πρὸς ἀλλήλους καὶ δὴ ἡ μέχρις αὐταπαρνήσεως ἀγάπη, τοιαύτη, ὅποια ἡ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν (Ἐφεσ. 5, 25, 28, 33), ἡ συζυγικὴ τιμὴ καὶ σωφροσύνη (Ματθ. 5, 28, 32, 19, 9. Ἰαν. 4, 4. Ἐβρ. 13, 14. Α' Κορ. 6, 9, 10. Γαλ. 5, 14, 21). Συμφώνως δὲ πρὸς ταῦτα ἐν τῇ ἠθικῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐξαίρεται ἡ ἠθικὴ καθαρότης τοῦ ἀνθρώπου, θεωρεῖται δὲ ἀμάρτημα θανάσιμον πᾶσα παραβίασις αὐτῆς ἐν ταῖς σχέσεσιν ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Ἡ πορνεία καὶ ἡ μοιχεία κηρύσσονται, λίαν εὐλόγως, ἐγκλήματα συνεπαγόμενα τὴν ἠθικὴν καταστροφὴν τοῦ διαπράττοντος αὐτὰς καὶ τὸν αἰώνιον θάνατον, ἐν περιπτώσει μὴ ἐπανορθώσεως διὰ τῆς συντριβῆς καὶ τῆς μετανοίας.

Ὅτι δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ γάμος ἐτελεῖτο δι' ἱερολογίας οὐδεμίαν ἀπολύτως ἀμφιβολίαν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Ἦδη ὁ ἅγιος Ἰγνατίος ὁ Θεοφόρος ἐν ἀρχῇ τοῦ 3. αἰῶνος ἐγράφει πρὸς τὸν ἅγ. Πολύκαρπον Σύμωνα ὅτι ἔπρεπε τοῖς προσερχομένοις εἰς γάμου κοινωνίαν «μετὰ γνώμης τοῦ Ἐπισκόπου τὴν ἐνωσίαν ποιεῖσθαι, ἵνα ἡ ὁ γάμος κατὰ Κύριον καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν». Τὸ χωρίον τοῦτο, καὶ δὴ αἱ φράσεις «μετὰ γνώμης τοῦ Ἐπισκόπου», «κατὰ Κύριον», οὐδεμίαν καταλείπουσιν ἀμφιβολίαν ὅτι ὁ γάμος παρὰ τοῖς πρώτοις χριστιανοῖς ἔφερε θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Τὸ «κατὰ Κύριον» ὑπενημιρίζει τὸ τοῦ Ἀπ. Παύλου «μόνον ἐν Κυρίῳ» (Α' Κορ. 7, 39) προκειμένου περὶ χήρας ἐπιθυμοῦσης νὰ προσέλθῃ εἰς δευτέρον γάμον ἢ ἔκφρασις καὶ τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ ἅγ. Ἰγνατίου σημαίνει ὅτι ὁ χριστιανικὸς γάμος δεόν νὰ τελεῖται οὕτως ὡς διέταξεν ὁ Κύριος, ἐπειδὴ δὲ πάντα τὰ διατεταγμένα ὑπὸ τοῦ Κυρίου καθήκον ἔχει νὰ διατηρῆ ἡ Ἐκκλησία, τὸ «κατὰ Κύριον» καὶ «ἐν Κυρίῳ» δηλοῦσιν

ὅτι ὁ δεσμός ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἔδει νὰ συντελεῖται διὰ τῆς Ἐκκλησίας. τῇ ἀμέσῳ ἐγκρίσει καὶ συμμετοχῇ αὐτῆς ἐκδηλουμένη διὰ τοῦ Ἐπισκόπου. ἐπομένως «μετὰ γνώμης τοῦ Ἐπισκόπου. ἵνα ἢ ὁ γάμος κατὰ Κύριόν καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν». Ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψιν Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς κατὰ τὸν γ'. αἰῶνα ἤλεγχε τοὺς αἵρετικούς ἐκείνους, οἵτινες, θεωροῦντες τὴν ὕλην ὡς ἀρχὴν τοῦ κακοῦ, ἐπολέμουν τὸν γάμον, λέγων, ὅτι, συμφώνως τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἀπ. Παύλου, ὁ γάμος καθαγιάζεται δι' εὐχῆς· ψέγων δὲ τὰς γυναικὰς ὅτι ἔφερον ψευδῆ, κόμην πρὸς καλλωπισμὸν κατὰ τὸν γάμον ἔλεγαν ὅτι ὁ Πρεσβύτερος κατ' αὐτὸν ἐλλογεῖ ξένης τρίχας καὶ ξένην κεφαλήν.

Περὶ τῆς τελέσεως τοῦ γάμου δι' ἱερολογίας μαρτυροῦσιν ὁ Τερτυλλιανὸς ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὴν αὐτοῦ σύζυγον, καλῶν τὸν γάμον «μυστήριον» (divinum sacramentum, sacramentum Christi), ὁ Μεθόδιος Ὀλύμπου ἐν τῇ συγγράμματι «Συμπόσιον τῶν δέκα παρθένων», ὁ Μ. Βασίλειος ἐν τῇ ζ'. ὁμιλίᾳ εἰς τὴν Ἐξήμησον, ὁ Γρηγόριος Θεολόγος ἐν τῇ μ'. λόγῳ, ὁ Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων, ὁ Αὐγουστίνος Ἐπίσκοπος Ἰππώνος τῆς Ἀφρικής, ὁ ἄγ. Ἰωάννης Χρυσόστομος πολλαχθὺ τῶν ὁμιλιῶν του, ὀνομάζων τὰ κατὰ τὸν γάμον τελούμενα τίμια «μυστήρια» καὶ μνημονεύων τῶν στεφάνων, οἵτινες ἐτίθεντο ἐπὶ κεφαλῆς τῶν νεογύμων. Ἐν τινι ὁμιλίᾳ του λέγει ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἀκρατάς του, δὲν δύνασαι νὰ μείνης παρθένος, πρόσελθε εἰς γάμον «μετὰ σωφροσύνης, μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ». Ἡ δ'. Σύνοδος Κερθαινῆς τῇ 398 συνελθοῦσα ὁμιλεῖ περὶ τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου ὡς περὶ πράγματος παγκοίνως γνωστοῦ, παρέχει δὲ σχετικὰς συμβουλὰς πρὸς τοὺς νυμφευομένους. Ὁ δὲ Πάπας Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος (381—388) κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Β'. Οἰκουμ. Συνόδου (381) εἰς ἐρώτησιν ἀν κληρικὸς προσκληθῆ εἰς τέλεσιν γάμου, μάθη δὲ ὅτι οὗτος εἶναι παράνομος (περίπτωσις· ὁ ἀνὴρ ζῆτει νὰ συζευχθῇ τὴν θεῖαν του ἢ τὴν ἀδελφὴν τῆς ἀποθανούσης συζύγου του) ἀπήντησεν ὅτι ὀφείλει ν' ἀποστῆ αὐτοῦ. ἵνα μὴ κοινωνήσῃ ἄλλοτριας ἀμαρτίας.

Ἐχομεν δὲ ὁρισμένους γάμους τελεσθέντας δι' ἱερολογίας καὶ γνωσθέντας ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος τῶν προσώπων. Οὕτω λ. χ. κατὰ Νοέμβριον τοῦ 601 ὁ Πατριάρχης ΚΠ. Κυριακὸς (525—606) ἠλόγησε τὸν γάμον τοῦ Θεοδοσίου υἱοῦ τοῦ Βασιλέως Μαυρικίου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ πατρικίου Γερμανοῦ. Ὁ Πατριάρχης Σέργιος α'. (610—638) τῇ 6 Ὀκτωβρίου 610 ἠλόγησε τὸν γάμον τοῦ Βασιλέως Ἡρακλείου μετὰ τῆς Εὐδοκίας. Ἡ ἔκφρασις τοῦ Χρονογράφου Θεοφάνους οὐδεμίαν καταλείπει ἀμφιβολίαν ὅτι προὔκειτο οὐχὶ περὶ βασιλικῆς στέφους, ἀλλὰ περὶ εὐλογίας γάμου «καὶ ἔλαβον ἀμφοτέρω παρὰ Σεργίου Πατριάρχου τοὺς στεφάνους τοῦ γάμου».

Ἀλλὰ μετὰ ἑκατὸν τριάκοντα ἔτη ἐν τῇ «Ἐκλογῇ» τῶν νόμων (B, η') τοῦ Βασιλέως Λέοντος γ'. Ἰσαύρου (717—740) καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου ε'. (740—775) ἐκδοθεῖσα τῇ 740 ἀναγράφεται ἡ ἐξῆς διάταξις «Ἐἰ δὲ κατὰ στένωσιν ἢ διὰ ταπεινώσιν μὴ δυνήθη τις εὐπρολήπτως καὶ ἐγγράφως ποιῆσαι γά-

μον, καὶ ἀγράφως συνίσταται γάμος ἀδόλως συναινέσει τῶν συναλλασσόντων προσώπων καὶ τῶν τούτων γονέων, εἴτε ἐν Ἐκκλησίᾳ τοῦτο δι' εὐλογίας ἢ καὶ ἐπὶ φίλων γνωρισθῆ». Πῶς πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ ἡ διάταξις αὕτη; Συνήθως λέγεται ὑπὸ τῶν κανονολόγων ὅτι ἐξ αὐτῆς καταφαίνεται ὅτι δὲν ἐπεβάλλετο τότε ρητῶς ἡ ἱερολογία τοῦ γάμου. Ἀλλὰ φρονοῦμεν ὅτι τοιαύτη ἐρμηνεῖα τῆς διατάξεως δὲν εἶναι ὀρθή. Πρόκειται μᾶλλον περὶ μεταρρυθμίσεως, μᾶς ἐκ τῶν πολλῶν, εἰς ἃς εἶχον προβεῖ οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς. Χάριν τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἀποφευγόντων τὴν πομπὴν («κατὰ στένωσιν ἢ διὰ ταπεινώσιν») ἐπετρέπη ἡ τέλεσις γάμου οὐχὶ διὰ γραπτοῦ συμβολαίου ὅπως ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ δι' ἀγράφου συναινέσεως καὶ οὐχὶ ἀποκλειστικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ δι' εὐλογίας, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον φίλων. Ἐξήμονται περίπου ἔτη μετὰ τὸν Λέοντα Ἰσαυρον ὁ Πατριάρχης ΚΠ. Νικηφόρος ὁ Ὁμολογητὴς (805—815) σαφέστατα μαρτυρεῖ (καν. οστ'. καὶ ρλδ'). ὅτι ὁ γάμος ἐτελεῖτο δι' ἱερολογίας κατὰ γενικὴν ἐκκλησιαστικὴν διάταξιν. Ὁ αὐτὸς μαρτυρεῖ ὅτι ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς ἡ τέλεσις τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ἐπὶ διγάμων καὶ τριγάμων. Τὰς αὐτὰς μαρτυρίας παρέχει καὶ ὁ σύγχρονος αὐτῷ Θεόδωρος Στουδίτης (†826).

Ἡ καθόλου νομοθεσία τῶν εἰκονομάχων βασιλέων ὑπέστη τροποποιήσεις ἰδίως διὰ τῶν «Βασιλικῶν», ἧτοι τῆς ἐπὶ Λέοντος ΣΤ'. τοῦ Σοφοῦ (886—911) γενομένης κωδικοποιήσεως τῶν νόμων. Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ γάμου ἐξαιρετικὴν σημασίαν ἔχει ἡ τῇ 893 ἐκδοθεῖσα πθ'. Νεαρά τοῦ Λέοντος. Συνήθως λέγεται ὅτι δι' αὐτῆς ἐθεσπίσθη τὸ πρῶτον ἡ ἱερολογία τοῦ γάμου. Ἀλλ' ἐπαναλαμβάνεται ἀταλαιπώρως ἐσφαλμένη γνώμη. Διότι ρητῶς ἐν τῇ προλόγῳ τῆς Νεαρᾶς λέγεται «Ὡσπερ τὰ τῆς υἰοθετήσεως πράγματα πρὸς τὸ ἀδιάφορον διακείμενα παρεῖδεν ἡ ἀρχαιότης, ἢ χωρὶς εὐχῶν καὶ τελειῆς ἱεράς τελεῖσθαι νομίζουσι οὐδὲν ἐδόκει ὀλιγωρεῖν, οὕτως εἴκοι καὶ τὴν ἀκριβῆ τῶν συνοικεσίων παρεπρακέναι κατάστασιν καὶ δίχα τῆς ἐνομισμένης εὐλογίας αὐτὰ συγχωρεῖν». Πρόδηλον ἐκ τούτου ὅτι ἀνεκάθεν ὑπῆρχεν ἡ ἱερολογία, ἀλλὰ παρεμμελεῖτο ὑπὸ τινων, ὅπως παρεμμελεῖτο καὶ ἐν τῇ υἰοθεσίᾳ. Τὸ μόνον νέον ἐγκτεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι τὴν ἱερολογίαν υἰοθετεῖ καὶ ἀποδέχεται ὁ Ἀστικὸς νόμος, διὰ τῆς ἀνωτέρω Νεαρᾶς τοῦ Λέοντος. Ἐν αὐτῇ ὀρίζεται περαιτέρω «Τοιγαροῦν καθάπερ ἐπὶ τέκνων εἰσποιήσεως ἱεραῖς ἐπικλήσεσι τὴν εἰσποίησιν προβαίνειν διωρισάμεθα, οὕτω δὲ καὶ τὰ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἱεράς εὐλογίας ἐρρωσθαι κελεύομεν, ὡς ἐνθα γε μὴ ὀρθοῖ τοῖς συνοικεῖν βουλομένοις τοιαύτη διαίτησα ἀρμογὴ, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ρηθῆσεται συνοικέσιον, οὐδ' ἐπιτεύξεται τῶν τοιούτων δικαίων ἢ τοιαύτη συμβίωσις». Κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην, τὸ ἰσχύσαν μέχρι τούδε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἰσχύει ἔκτοτε ὡς νόμος καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ, ὅτι δηλονότι ἀνε ἱερολογίας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἔγκυρος γάμος. Τὴν διάταξιν ταύτην ἐπανελάθε καὶ ὁ Ἀλέξιος α'. Κομνηνός (1081—1118), διὰ τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1084 ἐκδοθείσης Νεαρᾶς ὡς καὶ διὰ τῆς συμπληρωσάσης αὐτὴν Νεαρᾶς τοῦ 1092. Ἐκτοτε παρ' ἡμῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ οὐδὲν με-

τεβλήθη ως πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο. Ὁ γάμος ὡς μυστήριον τελείται δι' ἱερολογίας. Ὁ κατὰ τὸν 13^ο αἰῶνα ἀρχάσας κανονολόγος Πατριάρχης Θεόδωρος Βαλσαμῶν (1183—1203) ἐξαρτᾷ τὴν σηματοσίαν τοῦ γάμου ὡς μυστηρίου ἐκ τῆς ἱερολογίας, κατὰ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα ὁ μοναχὸς Ἰωβ ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ «Τῶν ἐπιτᾶ μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας ἐξηγηματικὴ θεωρία καὶ διασάφησης πρὸς Φωκαεῖς» μνημονεύει τοῦ γάμου ὡς πέμπτου μυστηρίου καὶ ἐφεξῆς γίνεται μνεία αὐτοῦ κατ' ἄλλην σειράν ὑπὸ διαφόρων συγγραφέων.

Ταῦτα οὐδεμίαν καταλείπουσιν ἀμφιβολίαν ὅτι ὁ γάμος ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀνέκαθεν ἐτελείτο ὑπὸ τοῦ ἱερέως δι' ἱερολογίας, ὡς ἐν τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας. Ἦτο δὲ ἀπλήρῃ ἢ τελετῇ, συνδεδεμένη μετὰ τῆς θείας Λειτουργίας, διότι, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Τερτυλλιανοῦ, οἱ νεόνυμφοι ἐκοινωνοῦν τῶν ἀχράντων Μυστηρίων κατ' αὐτὴν τὴν τελετὴν τοῦ γάμου. Τοῦτο διετηρεῖτο καὶ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Ὁ Θεόδωρος Βαλσαμῶν κατὰ τὸν 13^ο αἰῶνα ἐσημείωσε «σήμερον... δι' ἱερολογίας καὶ θείας μεταλήψεως τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὁ γάμος συνίσταται». Τοῦτο προσεπιμαρτυρεῖ καὶ ἡ σημερινὴ ἱερὰ ἀκολουθία τοῦ γάμου, ἀρχομένη διὰ τῆς ἐκφωνήσεως «Ἐυλογημένη ἢ βασιλεία τοῦ Πατρὸς...». Κατὰ τὰς σωζομένους ἀρχαίας διατάξεις τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας τοῦ γάμου, ἡ ἀκολουθία τῆς «μνηστείας» ἦτο κεχωρισμένη τοῦ γάμου, τελομένη πρὸ αὐτοῦ, ἀπγορευέτο δὲ εἰς τοὺς μεμνηστευμένους ἢ προσέρχονται εἰς γάμου κοινωνίαν μετ' ἄλλων προσώπων. Τὸ κέντρον τῆς νῦν διατεταγμένης ἀκολουθίας τοῦ γάμου ἀποτελεῖ ἡ τρίτη εὐχή, ἣτις εἶναι καὶ ἡ ἀρχαιότερα πασῶν, καὶ ἡ ἀκολουθεῖσα στέψις.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου νοεῖται ἡ ἱερὰ ἀκολουθία δι' ἧς καθαρῶς ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, ἀλλὰ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας τὸ μυστήριον τοῦ γάμου συνίσταται ἐν αὐτῇ τῇ συζυγικῇ συνδέσμῳ. Ὅθεν ἐνῶ κατὰ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τελεστῆς τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου δύναται νὰ εἶναι μόνον Ἐπίσκοπος ἢ Πρεσβύτερος, κατὰ τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν τὸ μυστήριον τοῦ γάμου τελοῦσιν οἱ ἴδιοι οἱ σύζυγοι διὰ τῆς ἀμοιβαίας συμφωνίας καὶ δηλώσεως πρὸς συζυγικὴν συμβίωσιν, ἐπὶ παρουσίᾳ δύο τοῦλάχιστον μαρτύρων, ὁ δὲ ἱερεὺς διὰ τῆς εὐλογίας αὐτοῦ ἐπικυροῖ ἀπλῶς τὸ τελεσθὲν διὰ τῆς δηλώσεως τῶν συζύγων μυστήριον. Δὲν ἀποκλείεται ἡ εὐλογία τοῦ ἱερέως, ἀλλὰ καὶ δὲν θεωρεῖται κατ' οὐσίαν ἀπαραίτητος διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου. Ὁ ἱερεὺς παρίσταται οἶονε ὡς μάρτυς ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς τελέσεως τοῦ γάμου. Τελευτῶντος τοῦ θ'. αἰῶνος ὅτε ὁ πρὸ μικροῦ θαπτασθεὶς ὑπὸ τῶν ἐλλήνων ἡγεμῶν τῶν Βουλγάρων Βόγορις (†907) ἠρώτησε τὸν Πάπαν Ρώμης Νικόλαον α'. (858—867) περὶ τοῦ τύπου τῆς τελέσεως τοῦ γάμου, ὁ Πάπας ἀπήντησεν ὅτι παρὰ τοῖς Ρωμαίοις τελεῖται πρῶτον ἡ μνηστεία διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ μνηστήρος παραχωρήσεως τῆ μνηστῆ τοῦ δακτυλίου, εἶτα συνάπτεται τὸ γραπτὸν συμβόλαιον, μεθ' ὃ παρέχεται

εἰς αὐτοὺς ἡ εὐλογία ἐν τῷ ναῷ καὶ τέλος περιβάλλονται οἱ νεόνυμφοι διὰ στεφάνων. Αἱ τελεταὶ αὗται, προστίθουσιν ὁ Πάπας, δὲν ἔχουσι τοιαύτην σηματοσίαν, ὥστε ἡ παραβίασις αὐτῶν νὰ θεωρηθῆται ὡς ἀμαρτία, κατὰ τὰς πρὸς ὑμᾶς διαβεβαιώσεις τῶν Ἑλλήνων, ἰδίως διὰ τοὺς πτωχοὺς, οἵτινες δὲν δύνανται νὰ ἐκτελῶσι πάσας ταύτας τὰς τελετάς, διότι «κατὰ τοὺς νόμους διὰ τὴν τέλεσιν γάμου ἀρκεῖ ἡ ἀμοιβαία συμφωνία τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης πρὸς συζυγίαν, ἐὰν δὲ τοῦτο δὲν ὑπάρχει, κἂν ἔτι ἐκτελεσθῶσι πᾶσαι αἱ λοιπαὶ τοῦ γάμου τελεταί, γάμος δὲν ἐπίσχει». Ἡ παράδοξις αὕτη θεωρία ἀντέγραψε παλαιᾶν διατάξιν τῶν ρωμαϊκῶν νόμων τῆς δωδεκαδέλτου «Nuptias non concubitus, sed consentio facit», τὸν γάμον οὐ τὸ συγκαθευθῆσαι ἀλλήλους τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα συνίστησιν, ἀλλ' ἡ γαμικὴ αὐτῶν συναίνεσις, ὡς ἀπέδωκεν ἑλληνιστὴ τὴν διάταξιν ὁ Ματθαῖος Βλάσταρις. Ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἐστρεφεῖτο ἠθικῆς ἐννοίας, ὡς εἴπομεν. Ἀλλ' ὁ Πάπας Νικόλαος διὰ τῶν ἀνωτέρω δηλώσεών του ἀπομακρύνεται τῆς γνησίας χριστιανικῆς ἀντιλήψεως περὶ τοῦ γάμου ὡς μυστηρίου. Ἡ δὲ μορφοθεΐσα ἐν τῇ Δύσει θεωρία περὶ ἑλῆς καὶ εἰδῶς τῶν μυστηρίων εἶτι μᾶλλον ἀπεγύμνωσε τὸν γάμον τῆς μυστηριακῆς αὐτοῦ ἀξίας. Ἡ γὰρ τοῦ γάμου εἶναι ἡ ἀμοιβαία συμφωνία τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης, εἶδος δὲ ἐξωτερικαὶ πράξεις συνοδεύουσαι τὴν ἀμοιβαίαν πρὸς ἀλλήλους παράδοσιν τῶν νυμφίων καὶ ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῶν συμφωνία. Ὅπως ὥστε ἡ συμμετοχὴ τοῦ πνευματικοῦ προσώπου ἢ ὄργάνου τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἐντελῶς ἀσήμαντος. Ὁ γάμος τελεῖται ὑπὸ τῶν συζευγμένων, θὰ ἠδύνατο δὲ τις νὰ υπολάβῃ ὅτι εἶναι ἀδιάφορον ἐνώπιον τίνος δίδεται ἡ δῆλωσις τῆς ἀμοιβαίας συγκαταθέσεως, τοῦ ἱερέως ἢ τοῦ ληξιάρχου. Κατὰ τὸν 13^ο αἰῶνα ἡ ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος ἐξήρτησε τὴν νομιμότητα τοῦ γάμου ἐκ τῆς τηρήσεως τοῦ γνωστοῦ τύπου: *declaratio consensus coram parochio proprio et duobis vel tribus testibus*. Ἦτο: τῆς δηλώσεως τῆς συμφωνίας ἐνώπιον τοῦ ἐφημερίου ἱερέως καὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων.

Δυστυχῶς τὴν ἀνωτέρω ἐσφαλμένην ἀντιλήψιν τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας περὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν θεολογίαν κατὰ τὸν 13^ο αἰῶνα ὁ Φιλαδέλφειας Γαβριὴλ Σεβήρος († 1616) σημειώσας ἐν τῷ περὶ μυστηρίων πονήματι αὐτοῦ, γεγραμμένῳ ὑπὸ λατινικῆν ἐπιθέραν: «Ἡ γὰρ, κατὰ τοὺς ἀγίους τῶν διδασκάλων, ἐστὶν ἡ τοῦ ἀιθροῦ καὶ τῆς γυναικὸς πρὸς ἀλλήλους κατάνευσις· εἶδος ἢ ὁμολογία τῶν ὀμμάτων ἐπὶ τῶν ἐκεῖ καθευρεθέντων. ἤγονν, θάλεις με; θέλω σε». Μετὰ τὸν Σεβήρον ἐπανελήφθη ἡ διδασκαλία αὕτη καὶ ἐν τῇ Ὁμολογίᾳ τοῦ Πέτρου Μογίλα, ἣτις οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ μετάφρασις Λατινικῆς Κατηχήσεως τοῦ Κανισίου. Εἰς τὸ ριε'. ἐρώτημα δίδεται ἡ ἀπάντησις ὅτι ὁ γάμος γίνεται πρῶτον μὲν μετὰ τὴν εἰς ἀλλήλους συμφωνίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς, μαρτυρουμένην ὑπ' αὐτῶν ἐμπροσθεν τοῦ ἱερέως, ἕστερον δὲ βεβαιώνεται καὶ εὐλογεῖται ὑπὸ τοῦ ἱερέως. Ὁ Jos Zhishman, λατίνος τὸ δόγμα, ἐν τῷ κλασσικῷ

ἔργῳ του περὶ τοῦ Δικαίου τοῦ Γάμου τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας διὰ μακρῶν ἀνέπτυξε τὴν ἀδόκιμον λατινικὴν θεωρίαν περὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ γάμου. Ἀλλὰ παραδόξως πῶς καὶ ὁ μακαρίτης Καγγηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Α. Κρασσᾶς ἐν τῇ συγγράμματι αὐτοῦ περὶ τοῦ Οἰκογενειακοῦ Δικαίου ἐσημείωσεν «ὁ ἱερεὺς, ἐνώπιον τοῦ ὁποῖου τελοῦσιν οἱ μελλόντες τοῦ γάμου, στέφει αὐτοὺς ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριῆδος».

β'.

Βαθμοὶ συγγενείας.

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὑπῆρξε ξένη πρὸς τισὺς θεωρίας περὶ γάμου, ἐμμένουσα εἰς τὴν περὶ αὐτοῦ διδασκαλίαν ὡς Μυστηρίου τελοῦμένου ὑπὸ τοῦ ἱερέως ὡς «οἰκονόμου μυστηρίων Θεοῦ» καὶ μεταδίδοντος τὴν ἁγιαστικὴν θείαν χάριν. Ἐν διαρκείᾳ δὲ τῶν τεσσάρων πρώτων αἰώνων δὲν ἐξέδωκε διατάξεις περὶ γάμου τῶν λαϊκῶν, ἐφαρμόζουσα τὰς σχετικὰς διατάξεις τῆς Π. Διαθήκης καὶ τοῦ ἰσχύοντος Ρωμαϊκοῦ δικαίου.

Ἡ Π. Διαθήκη στηριζομένη ἐπὶ τῆς γενικῆς ἠθικῆς διατάξεως «ἄνηρμος πρὸς πάντα οἰκεῖον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ οὐ προσελύσεται ἀποκαλύψαι ἀττημοσύνην» (Λευϊτ. 18, 6) ἀπηγόρευε τὸ γάμον ἐν τῇ ἐξ αἵματος συγγενείᾳ ἀπολύτως μεταξὺ κατιόντων καὶ ἀνόντων, ἐκ πλαγίου δὲ εἰς τὴν α' καὶ τὴν β' βαθμῶν. Ἐν τῇ γ', βαθμῶν ἐκωλύετο ὁ γάμος ἐν τῇ περιπτώσει καθ' ἣν τὸ γυναικεῖον μέρος ὡς πρὸς τὴν συγγενικὴν σχέσιν ἦτο πρεσβύτερον. Οὕτως ἀπηγορεύετο ὁ γάμος ἀνδρὸς μετὰ θείας αὐτοῦ, ἦτοι μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς. Ἐκ τούτου ὑπολαμβάνουσι συνήθως οἱ κανονολόγοι ὅτι ἡ Π. Δ. ἀπηγόρευε γενικῶς τὸν γ', βαθμῶν τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας. Ἀλλ' ἡ Π. Δ. δὲν γνωρίζει τὸν γάμον κατὰ καθορισμὸν τῆς συγγενείας, ἀπαγορεύει δὲ τὸν γάμον εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις. Κωλύει, ὡς εἶπομεν, τὸν γάμον ἀνδρὸς μετὰ θείας, ἀλλὰ δὲν κωλύει αὐτὸν μετὰ ἀνεψιάς. Ἐν τῷ γάμῳ μετὰ θείας τὸ πρεσβύτερον κατὰ συγγενικὴν σχέσιν μέρος ὑποβάλλεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ μικροτέρου μέρους, τὸ ἀντίθετον δὲ συμβαίνει ἐν τῷ γάμῳ μετὰ ἀνεψιάς. Ἀκριβῶς ἐν Λευϊτικῷ 18, 12, 13 λέγεται «ἀσχημοσύνην ἀδελφῆς πατρὸς σου οὐκ ἀποκαλύψεις, οἰκεία γὰρ πατρὸς σου ἐστίν, ἀσχημοσύνην ἀδελφῆς μητρὸς σου οὐκ ἀποκαλύψεις, οἰκεία γὰρ μητρὸς σου ἐστίν». Ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ἀδελφὸς τοῦ Ἀβραάμ Ναχώρ συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα Ἀρρὰν ἐτέρου ἀδελφοῦ του, ὀνόματι Θάρρα (Γεν. 11, 21), διότι προῦκειτο περὶ γάμου οὐχὶ μετὰ θείας ἀλλὰ μετὰ ἀνεψιάς, θυγατρὸς τοῦ ἀδελφοῦ. Ὡσαύτως εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ τετάρτης Φίλιππος εἶχε σύζυγον τὴν Ἡρωδιάδα θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ, ὁ δὲ Ἰωάννης Πρόδρομος ἐθεώρει νόμιμον τὸν γάμον ἐκεῖνον, διαμαρτυρούμενος κατὰ τοῦ Ἡρώδου, ἀδελφοῦ τοῦ Φιλίππου, διότι συνέζη παρανόμως μετὰ τῆς συζύγου τούτου (Ματθ. 14, 34, Μαρκ. 6, 17, 18) Μὴ ἀπαγορευομένου τοῦ γ', βαθμῶν, παρὰ μόνον εἰς ὀρισμένην περίπτωσιν, οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ἐπέτρεπετο ὁ δ', βαθμῶν. Ἡ Λία καὶ ἡ Ραχὴλ ἦσαν

πρώται ἐξαδέλφαι τοῦ Ἰακώβ (Γεν. 28, 2). Οἱ υἱοὶ τοῦ Κίς συνεζεύχθησαν τὰς θυγατέρας τοῦ θεοῦ των Ἐλεάζαρ (Λ'. Παρ. 23, 22), ὁ Ροβοὰμ εἶχε σύζυγον τὴν πρώτῃν ἐξαδέλφην του Μααχά (Γ'. Βασιλ. 15, 2).

Οἱ ρωμαϊκοὶ νόμοι συνέπιπτον σχεδὸν πρὸς τὰς διατάξεις τῆς Π. Δ. Ἡ ἀπαγορεύσις τοῦ γάμου μεταξὺ ἀνόντων καὶ κατιόντων ἦτοι ἐν τῇ κατ' εὐθείαν γραμμῇ ἐξετείνεται ἐπ' ἀπειρον καὶ οὐ προῦκειτο περὶ τισαύτης συγγενείας ἐκ παρανόμου συναφείας προσελθούσης. Ἡ ἀπαγορεύσις ἐξετείνεται εἰς τὴν ἐκ πλαγίου ἐξ αἵματος συγγένειαν ἐν πρώτῳ καὶ δευτέρῳ βαθμῶν. Ἀπηγορεύετο κατ' ἀρχὴν καὶ ὁ γ', βαθμῶν, ἀλλ' ἐν ἔτει 49 π.Χ. ὁ αὐτοκράτωρ Κλαύδιος (41—54) ἐνομιμύθη τὴν Ἀγριππίνην, θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ του Γερμανικοῦ, κατὰ σχετικὴν ἀπόφασιν τῆς Γερουσίας. Τὴν ἀπόφασιν ἕμῳς ταύτην κατήργησεν ὁ αὐτοκράτωρ Νερούας (96—98), ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐπανήγαγεν ἡ Γερουσία ἐν ἰσχύϊ τὴν διάταξιν. Τούτου ἕνεκα οἱ νομομαθεῖς Γάιος καὶ Οὐλπιανὸς ἐγνωμάτευσαν ὅτι ἐπιτρέπεται ὁ γάμος μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀδελφοῦ οὐχὶ δὲ καὶ τῆς θυγατρὸς τῆς ἀδελφῆς. Οἱ αὐτοκράτορες Διοκλητιανὸς (284—305) καὶ Μαξιμιανὸς (284—305) ἀπηγόρευσαν τὸν γάμον καὶ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀδελφοῦ. Τὴν ἀπαγορεύσιν μετὰ κυρώσεων ἐπανάλαβον καὶ οἱ χριστιανοὶ αὐτοκράτορες Κώνστας 337—350 τῷ 342 ἐπὶ ποινῇ θανάτου, Ζήνων (474—491) καὶ Ἀναστάσιος (491—518), τὰς διατάξεις δὲ αὐτῶν συμπεριέλαβεν ὁ Ἰουστινιανὸς α' (527—565) ἐν τῷ «Κώδικι» καὶ ἐν ταῖς «Ἐπιστηγῆσει». Τὴν διάταξιν παρεβίασεν ὁ Ἡράκλειος (610—641) συζευθεὶς τὴν ἀνεψιάν του Μαρτινίαν, ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τούτου προσκλήθη μέγα σκάνδαλον παρὰ τῷ λαῷ.

Προκειμένου περὶ τοῦ δ', βαθμῶν τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἀπηγόρευε τὸν γάμον τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ θεοῦ ἢ τῆς θείας μετὰ τῆς ἀνεψιάς, ἀλλ' ἐπέτρεπε τὸν γάμον μεταξὺ πρώτων ἐξαδέλφων. Ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος α' (379—395) ἀπηγόρευσε τὸν γάμον δ', βαθμῶν, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος (395—408) ἐν ἔτει 396 ἀπαγόρευσε τὸν γάμον θεοῦ καὶ ἀνεψιάς, ἀλλ' ἐπέτρεψε γάμον μετὰ δευτέρας ἐξαδέλφης. Τῷ 400 ἐπανάλαβε τὴν διάταξιν ταύτην ὡς ἰσχύουσαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τῷ δὲ 409 ἐπράξε τὸ αὐτὸ καὶ δὲ τὴν Δύσιν ὁ Ὀνώριος (395—423) ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως ὅτι ἔδει νὰ ζητῆται εἰδικὴ αὐτοκρατορικὴ ἀδεια. Τὰς διατάξεις ταύτας συμπεριέλαβεν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν τῷ «Κώδικι», ἀλλ' ἐπέτρεψε τὸν γάμον δ', βαθμῶν, καταργήσας τὴν ἀπαγορευτικὴν διάταξιν τοῦ Θεοδοσίου. Τῷ 741 διὰ τῆς «Ἐκλογῆς» νόμων τοῦ εἰκονομάχου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ε' (741—775) ἀπηγορεύθη ὁ γάμος οὐχὶ μόνον ἐν τῷ δ', ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ στ'. Ἡ διάταξις αὕτη εἰσῆχθη καὶ ἐν τοῖς «Βασιλικαῖς». Κατὰ τὸν ια' αἰῶνα (1166) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1143—1180) ἀπηγορεύθη ὁ γάμος καὶ ἐν τῷ ζ', βαθμῶν.

Ἡ Ἐκκλησία μὴ ἐκδοῦσα ἰδίᾳς διατάξεις διὰ τὸν γάμον τῶν λαϊκῶν, ἀλλὰ κανονίσασα ἐν ἀρχῇ μόνον τὸν ἐγγαμον βίον τῶν κληρικῶν, ἐστηρίχθη, ὡς εἶπω-

μεν, ἐπὶ τῆς Π. Δ. καὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ Δικαίου. Κατὰ τὸν δ' ἢ ε', αἰῶνα συνετάχθη ἡ «Μωσαϊκῶν καὶ Ρωμαϊκῶν νόμων συναγωγὴ» («Mosaicarum et romanorum legum collatio»). Κατ' αὐτὴν ἀπαγορεύεται ἐν συγγενείᾳ ἐξ αἵματος κατ' εὐθείαν γραμμὴν, ἀλλ' ἐν πλαγίᾳ γραμμῇ πάντοτε μὲν μέχρι τοῦ β', βαθμοῦ, ἐν δὲ τῷ γ' βαθμῷ κατὰ τὰς περιπτώσεις: μετὰ τῆς θείας ἐκ πατρὸς ἢ ἐκ μητρὸς, μετὰ τῆς ἀνεψιάς ἐξ ἀδελφῆς, ἢ δ' ἐκ βαθμῶ μόνον ἐν τῇ περιπτώσει μετὰ τῆς ἀνεψιάς ἐξ ἀδελφῆς. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἀπόπειρα συμφωνίας τῶν περὶ γάμου Ἁγιογραφικῶν διατάξεων πρὸς τὰς τοῦ ρωμαϊκοῦ Δικαίου. Ἰδόμεν δὲ τίνες ὑπῆρξαν αἱ διατάξεις τῆς Ἐκκλησίας περὶ κωλύματων τοῦ γάμου.

Κατὰ τὸν 19ον Ἀποστολικὸν κανόνα δὲν δύναται νὰ εἶναι κληρικός ὁ συζευχθεὶς δύο ἀδελφάς ἢ ἀνεψιᾶν (ἀδελφιδῆν). Δὲν δύναται νὰ λαχθῆ ἂν ἡ διατάξις αὕτη ἴσχυος καὶ διὰ τοὺς λαϊκοὺς, διότι αἱ περὶ κληρικῶν διατάξεις ἦσαν αὐστηρότεραι. Οὕτω λ. γ. ἐνῶ ἐπετρέπετο εἰς τοὺς λαϊκοὺς ὁ β', γάμος, ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς κληρικοὺς (Α. Κορ. 7, 8. 39. Α'. Τιμ. 3, 2. 2. Τίτ. 1, 6 καὶ ἀλλ.). Ὁ 17ος καὶ 18ος Ἀποστολικοὶ ἀπαγορεύουσιν τὸ β', γάμον τοῦ κληρικοῦ, ἢ τὸν γάμον μετὰ παλλακῆς, μετὰ χήρας, μετὰ ἐταίρας ἢ μετὰ δούλης. Ὁ δὲ 19ος κανὼν ἀποτελεῖ συνέχειαν τῶν δύο προηγουμένων. Ὁ 17ος ἐμλεῖ περὶ γάμου «μετὰ τὸ θάπτισμα», πάντως δὲ τοιαύτην περιπτώσειν ἔχει ὑπ' ὄψει καὶ ὁ 18ος κανὼν, δηλαδή περὶ γάμου ἐν τῷ Χριστιανισμῷ. Ἐπομένως δὲν φαίνεται ἔρθῃ ἡ γνώμη κανονολόγων τινῶν φρονούντων ὅτι ὁ 19ος κανὼν ἔχει ὑπ' ὄψει τέως ἔθνη αἰετὶς πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς των εἰς τὸν Χριστιανισμὸν συνεζεύχθησαν τὰς ἀνεψιάς των.

Διὰ τοῦ 3ου κανόνος τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ Συνόδου, συγκαταθείσης μεταξὺ τῶν ἐτῶν 315—320 ἀπεμακρύνετο τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἰσοδύνατος γυνὴ γενομένη σύζυγος δύο ἀδελφῶν. Οὐχ ἦρτον ὁ Διδώωρος Ταρσοῦ (†390—4) περὶ τὸ 373 ἐρωτηθεὶς ἂν ἐπιτρέπηται τις νὰ λάβῃ τὴν ἀδελφὴν τῆς θανούσης συζύγου ἀπῆντησεν ἐγγράφως: ὅτι δὲν ὑπάρχει κώλυμα. Ὁ Μ. Βασιλεὺς (†379) δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Διδώωρον ἐξ ἧς ἀποτελέσθη ὁ 87ος κανὼν, ἀνέπτυξε διὰ μακρῶν τοὺς λόγους, ἕνεκα τῶν ὁποίων κωλύεται τοιοῦτος γάμος, κατὰ τὸ κρατήσαν ἡδῆ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ «ἔθος», ὑπερ ἔχει: «νόμου δύναιμι». Ἐπὶ Πάπα Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου, ὡς εἶδομεν, ἦτοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Β'. Οἴκ. Συνόδου ἐθεωρεῖτο κωλυμένως ὁ γάμος μετὰ τῆς θείας ἢ ἀδελφῆς τῆς θανούσης συζύγου, ἐπὶ δὲ τοῦ Πάπα Ἀλεξανδρείας Θεοφύλου (†412) παρουσιάσθη περίπτωσις, καθ' ἣν Διάκονός τις τῆς Λυκοπόλεως, εἶτι κατηχούμενος τυγχάνων, εἶχε συζευχθεὶ τὴν ἀνεψιᾶν αὐτοῦ. Ὁ Θεόφιλος ἐπέτρεπε νὰ παραμείνῃ ἐν τῷ Κλήρω ἂν ἡ σύζυγός του εἶχεν ἀποθάνει καὶ ἂν μετὰ τὸ θάπτισμα οὐκ ἐκοινωνήσεν αὐτῇ, ἄλλως ἔδει ν' ἀπομακρυνθῆ τῶν τάξεων τοῦ Κλήρου. Προὔκειτο περὶ σπανίων περιπτώσεων, ἐγκαίρως δ' ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ κώλυμα τοῦ γάμου τοῦ λαμβάνειν δύο ἀδελφάς, ὡς δ' ἐσημείωσε κατὰ τὸν 16'. αἰῶνα ὁ Βαλ-

σαμῶν ὅτι τοῦτο «σήμερον οὐδὲ εἰς ἐνθύμησιν ὄλωσ ἔργεται ἀνθρώπου χριστιανοῦ».

Ὁ σύγχρονος τοῦ Μ. Βασιλεῖος Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων ἐρωτηθεὶς ἂν δύναται νὰ συζεύξῃ πατὴρ τις τὸν υἱὸν του μετὰ τῆς ἐγγονῆς τῆς θυγατρὸς του, ἐκ διαφόρων μητέρων ὧτων, ἀπῆντησεν ἕτι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ γάμος ἀπηγορεύετο οὐ μόνον μεταξὺ συγγενῶν ἐξ αἵματος εὐθείας γραμμῆς, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τοῦ β' βαθμοῦ πλαγίας γραμμῆς καὶ ἐπὶ ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ὅπως μὴ ἐπέρχηται σύγχυσις ὀνομάτων (confusio nominum) τ. εἰ ὅπως μὴ διὰ τοῦ γάμου ἐπέρχηται σύγχυσις τῶν ὀνομαστικῶν καὶ τῶν φυσικῶν σχέσεων τῶν προσώπων. Τοῦτο ἀνέπτυξε διὰ μακρῶν ὁ Μ. Βασιλεὺς ἐν τῇ ἐνωτέρῳ πρὸς Διδώωρον Ταρσοῦ ἐπιστολῇ. Καὶ ἐκ ταύτης δὲ τῆς ἐπιστολῆς καὶ ἐκ τῶν διατάξεων ἐν γένει τοῦ Μ. Βασιλεῖος καταφαίνεται ὅτι ἡ κλησία ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ εἶχεν ἡδῆ καθορίσει τὰ κωλύματα τοῦ γάμου.

Ἐπειδὴ ἕμως δὲν ἦσαν σαφεῖς αἱ διατάξεις τοῦ Μ. Βασιλεῖος ἢ ἐν Τρούλλῳ συνεληθούσα Πενθέκτη Σύνοδος (692) πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου τῆς ΣΤ'. Οἴκουμ. Συνόδου ἐξέδωκεν 102 κανόνας, ἔχοντας ἕκτοτε ἰσχὸν κανόνων τῆς ΣΤ'. Οἴκουμ. Συνόδου. Μεταξὺ τούτων ὁ μὲν ἡ3ος κανὼν ρυθμίζει τὰ τῶν κωλυμάτων τῆς πνευματικῆς συγγενείας, ὁ δὲ ἡ4ος τὰ τῶν κωλυμάτων τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας. Ἦδη ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς α' διὰ νόμου ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου 53 ἀπηγόρευσε τὸν γάμον μεταξὺ ἀναδόχου καὶ ἀναδεκτῆς Ὁ 53ος κανὼν ἐπὶ πλέον ἀπηγόρευσε τὸν γάμον μεταξὺ ἀναδόχου καὶ τῆς μητρὸς τοῦ ἀναδεκτοῦ ἢ τῆς ἀναδεκτῆς, ἦτοι οὐ μόνον τὸν α', ἀλλὰ καὶ τὸν β', βαθμῶν. Ἐν τοῖς «Βασιλικαῖς» καθωρίσθησαν τὰ ὅρια τῆς ἀπαγορεύσεως, συμπεριλαμβανόμενα καὶ τὸν γ', βαθμῶν, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰς ἐξῆς περιπτώσεις, ὁ ἀνάδοχος δὲν δύναται νὰ συζευχθῇ τὴν ἀναδεκτὴν (1) οὐδὲ τὴν ταύτης μητέρα (1) ἢ θυγατέρα (1+1), ἀλλ' οὐδὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, τὴν ἀναδεκτὴν (1+1) ἢ τὴν μητέρα αὐτῆς (1+1) ἢ τὴν θυγατέρα (1+2). Ὁ ἀνάδοχος μετὰ τῆς ἀναδεκτῆς θεωρεῖται πρώτου βαθμοῦ ὡς καὶ μετὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, δευτέρου δὲ βαθμοῦ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀναδεκτοῦ ἢ τῆς ἀναδεκτῆς, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀναδόχου μετὰ τῆς τελευταίας ταύτης θεωρεῖται γ', βαθμοῦ. Ταῦτα ὠρίσθησαν ἐν τοῖς Βασιλικαῖς καθ' ὑπέροχασιν τῶν διατασσόμενων ὑπὸ τοῦ 53ου κανόνος, ἐπὶ τῇ θάσει: δὲ τῆς ἐκφράσεως αὐτοῦ «μείζων ἢ πνευματικῆ τῆς κατὰ σάρκα συγγενείας» ὠρίσθησαν μεταγενεστέρως κωλύματα τοῦ γάμου πνευματικῆς συγγενείας ἀνάλογα πρὸς τὰ τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας μέχρι τοῦ ζ', βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου. Ἐν Ρωσίᾳ δι' οὐκαζίων (ἀπὸ 16 Ἀπριλίου 1874 καὶ 31 Ὀκτωβρίου 1875) ἀπαγορεύεται ὁ γάμος μόνον μεταξὺ τοῦ ἀναδόχου καὶ τῆς χήρας μητρὸς τοῦ ἀναδεκτοῦ ὡς καὶ μεταξὺ τῆς ἀναδόχου καὶ τοῦ χηρεύσαντος πατρὸς τοῦ ἀναδεκτοῦ, ἀλλ' ἐν ἄλλαις Ἐκκλησίαις καὶ δῆ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος (διὰ τῆς ἀπὸ 6 Μαρτίου 1873 Ἐγκυκλίου) ἰσχύει: μᾶλλον ἢ διατάξις τῶν «Βασιλικῶν».

Ὁ 54ος κανὼν τῆς Πενθέκτης Συνόδου στηρίζεται

ἐπὶ τῆς διατάξεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Λευϊτ. 18,6) ἀπαγορευσάσης τὸν μεταξὺ συγγενῶν γάμον ὡς εἶδομεν, καὶ τοῦ ὄτου κανόνος τοῦ Μ. Βασιλείου, ὅστις τινὰς μόνον τῶν ἀπηγορευμένων γάμων ἀπηρίθμησε, πωπῆ τὰ πλεῖστα παραδραυῶν, ἐκ παρανόμων δὲ γάμων πολλαὶ συγχύσεις ἐγένοντο. Ἡ Σύνοδος σαφέστερον καθορίζουσα τὰ κωλύματα ἀποφαίνεται ὅτι εἶναι κωλυμένοι οἱ γάμοι α) ἄνδρος μεταξὺ τῆς εὐκαίας ἐξαδέλφης (δ', βαθμῆς) β) πατρὸς καὶ υἱοῦ μετὰ μητρὸς καὶ θυγατρὸς (δ', βαθμῆς) γ) πατρὸς καὶ υἱοῦ μετὰ δύο ἀδελφῶν (γ', βαθμῆς) δ) ἀδελφῶν δύο μετὰ μητρὸς καὶ θυγατρὸς (γ', βαθμῆς) ε) ἀδελφῶν δύο μετὰ δύο ἀδελφῶν (δ', βαθμῆς). Εἶναι λοιπὸν ἀναντίρρητον ὅτι διὰ τοῦ ὄτου κανόνος ἀπηγορεύθη ὁ δ', βαθμῆς, καίτοι τινὲς τῶν κανονολόγων ἄλλως ἐρμηνεύοντες τὸν κανὸνα ὑπολαμβάνουσιν ὅτι ἀπηγορεύθη ὁ γ', μόνον βαθμῆς, ἕτεροι δὲ ἀντιθέτως ὅτι ἀπηγορεύθη καὶ ὁ στ'. Ἀμφότεραι αὗται αἱ ἐρμηνεῖαι εἶναι ἐσφαλμέναι, δύναται δὲ νὰ θεωρηθῆ ὡς κοινῇ κρατούσα γνώμη καθ' ἣν ἀπαγορεύεται ὁ δ', βαθμῆς. Κυρίως ὑπὸ τῆς Συνόδου δὲν ὀνομάζονται, ὡς εἶδομεν, βαθμοὶ συγγενείας, ἀλλὰ μᾶλλον συγγενικαὶ σχέσεις. Αἱ διατάξεις δὲ αὐτῆς ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ τοῦ Ἀστικοῦ νόμου, υἰοθετηθεῖσαι ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων, οἵτινες μετὰ τὴν πλήρη τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἐκχριστιάνισιν ἀπεδέχθησαν ἐν τῇ νομοθεσίᾳ του τὰς χριστιανικὰς ἀρχάς.

Μετὰ τὰς διατάξεις τῆς Πενθέκτης Συνόδου δι' ἃν ἀπηγορεύθη ὁ δ', βαθμῆς εἰς τοὺς ἐκ πλαγίου συγγενεῖς ὀρισμέναις περιπτώσεσι, ὡς λ.χ. γάμος ἀδελφοῦ μετὰ τῆς προεγγόνης (=δισεγγόνης) τῆς ἀδελφῆς, ἐπέδραλον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἀπαγορευσιν καὶ τοῦ ε', βαθμοῦ. Μόνον κατ' οἰκονομίαν ἡ Ἐκκλησία ΚΠ. ἐπέτρεπεν ἐνίοτε τὸν ἐν τοιοῦτῳ βαθμῷ γάμον. Ὑπῆρχε δὲ, ὡς εἶδομεν, διὰ διατάξεως τῶν οἰκονομῶν Βασιλέων καὶ ἡ ἀπαγορευσις τοῦ στ', βαθμοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἰβ', αἰῶνος ἤδη ἐμφανίζονται παραδείγματα ἐξαίρεσεων. Ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ΚΠ. πολλῶν ἐπέτράπη ὁ ἐν τοιοῦτῳ βαθμῷ γάμος, ὁμοίως δὲ ἐπέτράπη κατ' οἰκονομίαν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ Πατριαρχεῖα, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρωσσίας, δι' αὐτοκρατορικοῦ οὐκαζίου τοῦ 1752, ἐπαναληφθέντος καὶ διὰ Συνοδικοῦ οὐκαζίου τῆς 19 Ἰανουαρίου 1810, εἶναι κατηγορημένοι ὁ ε', καὶ στ', βαθμῆς ὡς κωλύματα γάμου, ἰσχύοντος μόνον τοῦ δ4 κανόνος τῆς ΣΤ'. Οἰκ. Συνόδου.

Κατὰ τὸν ια', αἰῶνα δι' αὐτοκρατορικοῦ γράμματος ἀγκνίστου Βασιλέως πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν Λέοντα α', († 1061) ὁ ζ', βαθμῆς οὕτε ἐπέτράπη οὕτε ἀπηγορεύθη, ἐπανέλαθε δὲ καὶ ὁ Πατριάρχης Ἀλέξιος (1025—1043) τὴν αὐτὴν διάταξιν διὰ Συνοδικῆς πράξεως (μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1024—1043) ἀλλὰ προσέθηκεν ὅτι γινόμενος συγγὼν ὁ γάμος ζ', βαθμοῦ ἔδει νὰ μὴ διασπάται, ὑποδαλλομένων μόνον τῶν συζύγων ὑπὸ ἐπιτίμιον. Μετὰ τὸν Ἀλέξιον ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος (1043—1058) ἀπαντῶν εἰς ἐρωτήματα τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου ἐκήρυξεν ἀπηγορευμένον τὸν ζ', βαθμῆς. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο αἰ

γινόμενοι γάμοι εἰς τοιοῦτον βαθμῆς δὲν διεσπῶντο. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Νικόλαος Ἀγιοθεωρίτης (1166—1175) ἐζήτησε τὴν ἀπαγορευσιν τῶν τοιοῦτων γάμων διότι ἔλεγεν «πολλοὶ ἡττώμενοι κάλλει ἢ πλούτῳ τῇ βέντῃ ὑπαγόμενοι συνάπτουσι κρῖφα τοιοῦτους γάμους». Ὁ Πατριάρχης ΚΠ. Λουκάς Χρυσοδέργης (1156—1189) διὰ Συνοδικοῦ σημειώματος τῆς 11 Ἀπριλίου 1186 ἀπηγόρευσε ρητῶς τοὺς γάμους εἰς ζ', βαθμῆς. Τὴν διάταξιν ταύτην ἐπεκύρωσεν, ὡς εἶδομεν, καὶ ὁ Βασιλεὺς Μανουὴλ Κομνηνός. Μεταγενεστέρος καὶ δὴ τῷ 1611 ἐπὶ Πατριάρχου Νεοφύτου δ', (1608—12 τὸ β') Σύνοδος ἐν ΚΠ. ἤς μετέσχε καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Θεοφάνης (1608—1614) ἐπανήγαγεν ἐν ἰσχύϊ τὴν διάταξιν τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξίου περὶ μὴ ἀκυρώσεως τῶν εἰς ζ' βαθμῆς τελευτήτων γάμων. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος στ', (τῷ 1839) διὰ τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου περὶ συνοικεσίων χωρὶς νὰ μνημονεύσῃ τῆς ἀποφάσεως ταύτης τοῦ Νεοφύτου ἐσημείωσεν ἀπλῶς «ἐπικυροῦνται καὶ ἐπιστηρίζονται τὰ ἐκπαλαι τεθεσπισμένα... ἡ δὲ συγγενικὴ βαθμολογία... φυλάσσεται μέχρι τοῦ ὀγδόου βαθμοῦ». Φαίνεται ὅτι τὸ «μέχρι τοῦ ὀγδόου» εἶχε τὴν ἐννοίαν τοῦ ὅτι δὲν συμπεριλαμβάνεται ὁ ὀγδὸς, διότι ἐν τῇ πράξει τῆς Ἐκκλησίας ΚΠ., Ἱεροσολύμων καὶ ἄλλων ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἴσχυσε πάντοτε ἡ διάταξις τοῦ Νεοφύτου. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος διὰ Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου τῆς 6 Μαρτίου 1873 κατηγορήθη ὁ ζ', βαθμῆς ὡς κώλυμα γάμου. Αἱ δὲ τοῦ Καταστατικοῦ νόμου τοῦ 1923 ἐπέτράπη κατ' οἰκονομίαν ὁ στ', βαθμῆς ἐν τῇ ἐκ πλαγίου συγγενείᾳ καὶ ὁ ε', ἐν διγενείᾳ τῆς ἐξ ἀγχιστείας συγγενείας.

Προκειμένου περὶ τοῦ τελευταίου τούτου βαθμοῦ δεόν νὰ σημειωθῆ ὅτι τὸ πρῶτον ἀπηγορεύθη μόλις κατὰ τὸν ι' αἰῶνα διὰ πράξεως τοῦ Πατριάρχου Σισσίνιου (ἐν ἔτει 927) ἀπαγορευσάντος νὰ λαμβάνωσι θεῖος καὶ ἀνεψιὸς δύο ἀδελφᾶς (3+2) ἢ δύο ἀδελφοὶ θεῖον καὶ ἀνεψιῶν (2+3), ἐπίσης ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος ἀπηγόρευσε γάμον τοῦ πατρὸς μετὰ τῆς ἐξαδέλφης τῆς νόμφης του (1+4), ἀλλ' ἐγεννήθη ζήτημα ἐν τῷ κώλυμα τοῦ ε', βαθμοῦ περιρριζεῖται εἰς τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις, κατ' οἰκονομίαν δὲ τὸ Πατριαρχεῖον ΚΠ. καὶ ἄλλαι Ἐκκλησίαι ἐπέτρεπον γενικῶς τὸν ε', βαθμῆς ἐξ ἀγχιστείας. Ὡσαύτως Ἐκκλησίαι τινὲς κατ' οἰκονομίαν ἐπέτρεπον καὶ τὸν δ', βαθμῆς ἐξ ἀγχιστείας ὅπου δὲν ἐπῆρχετο σύγχυσις ὀνομάτων, διότι ἡ Πενθέκτη Σύνοδος διὰ τοῦ δ4 κανόνος ρητῶς μόνον ἀπηγόρευσε, ὡς εἶδομεν, γάμον δύο ἀδελφῶν μετὰ δύο ἀδελφῶν (2+2) χωρὶς ν' ἀναγράφῃ ἄλλας περιπτώσεις δ', βαθμοῦ.

Ὁ Πατριάρχης Σισσίνιος ἀπηγόρευσε γάμον καὶ στ', βαθμοῦ ἐξ ἀγχιστείας ἀλλ' ὀρισμένης μόνον περιπτώσεως (γάμος δύο ἀδελφῶν μετὰ δύο ἐξαδέλφων, 2+4) ἐν ἣ ἐπέρχεται σύγχυσις ὀνομάτων. Ἀλλὰ δι' ἄλλας περιπτώσεις ὁ στ', βαθμῆς δὲν ἐθεωρήθη κώλυμα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Θεόδωρος Βαλασμῶν κατὰ τὸν ἰβ', αἰῶνα ἐσημείωσεν ὅτι οὐχὶ πάντα τὰ συναλλάγματα τοῦ στ', βαθμοῦ κωλύονται. Κατὰ τὸν ια', αἰῶνα ἐπὶ Πατριάρχου ΚΠ. Ἰωάννου [Ξιφυλίνου

(1063—1075) ἀποφυγή γάμος και ζ'. βαθμὸς πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως τῶν ὀνομάτων (γάμος δύο ἀδελφῶν μετὰ μικρᾶς θείας καὶ ἀνεψίας, 2+δ), ἀλλὰ βραδύτερον παρόμοιαι περιπτώσεις ἐπατράπησαν καὶ σχετικῶς δὲν ἴσχυσαν ἢ ἀπαγόρευσις τοῦ ζ'. βαθμοῦ. Ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία διὰ τοῦ Συνοδικοῦ οὐκαζίτου τοῦ 1810 τὰ ἐξ ἀρχαιοτάτης κολύματα περιώρισεν εἰς τὸν δ'. βαθμὸν, ἢ δὲ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δι' ἐγκυκλίου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπὸ 29 Νοεμβρίου 1837 καὶ ἀπὸ 6 Μαρτίου 1873 ἐπέστρεψεν τὸν γάμον εἰς στ'. καὶ ζ'. βαθμὸν διγενείας. διὰ δὲ τοῦ Καταστατικοῦ Νόμου τοῦ 1923 ἐπέστρεψεν καὶ τὸν ε'. καὶ οἰκονομίαν.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τοὺς βαθμοὺς τῆς ἐκ γενεᾶς συγγενείας. Προκειμένου δὲ περὶ τῶν ἐκ τριγενείας κολυμάτων τοῦ γάμου, ταῦτα κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους περιωρίσθησαν εἰς τὸν δ'. βαθμὸν συμπεριλαμβανόμενον, ἀλλὰ κυρίως εἰπεῖν δι' ὠρισμένης περιπτώσεως, διότι, ἰδίως ἐν τῇ τριγενείᾳ, δὲν ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν οἱ βαθμοὶ ἀλλ' αἱ περιπτώσεις, ὡς λ. γ. γάμος μητροῦ μετὰ τῆς γυναικὸς τοῦ προγονοῦ αὐτοῦ (1+1), γάμος μητροῦ μετὰ τοῦ ἀνδρὸς τῆς προγονῆς (1+1), βραδύτερον ὁμοῦς ἐθεωρήθη κώλυμα καὶ ε' γ'. βαθμὸς. Τοῦτο ἰσχύει καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος.

(Συνεχίζεται)

Ἡ ΕΝ ΤΑΙΣ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΙΑΔΟΧΗ

[3]

Οὕτως ὁ Μ. Βασίλειος, ὅστις πρῶτος πάντων φέρεται συστήσας καὶ ὀρίσας τὴν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας χορῆσιν τῆς οἰκονομίας, ὅταν λέγῃ οἰκονομίαν, ἐννοεῖ τὴν ἐξοικονομήσιν τῶν πραγμάτων ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἀποφυγὴν διενέξεων καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ἐν αὐτῇ συμφωνίας καὶ ἡσυχίας ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς ἕξωθεν προτιθεμένους νὰ εισέλθωσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, οἰκονομίαν, ὡς εἶδομεν, ἐννοεῖ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ κύρους τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἱερωσύνης τῶν σχισματικῶν καὶ ὠρισμένων μόνον αἰρετικῶν. Τὴν οἰκονομίαν δὲ κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον δεῖν νὰ ἐφαρμόζωσι μόνον οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα μόνον εἰς τὸ γενικὸν συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀποβλέποντες. Χαρακτηρίζει ἐπὶ πλέον ὁ Μ. Βασίλειος τὴν οἰκονομίαν ὡς «μὴ ἀνθρωπίνην», ἀλλὰ «τῇ συνηθείᾳ τοῦ πνεύματος» ἀρμόζουσαν (παρὰ Δ. Α. Πετρακάκω ἐν Κριτικῇ «Ἐκκλ. Φάρος» τομ. Β', σελ. 488 κέ.).

Μετὰ τὸν Μ. Βασίλειον καὶ ὁ Ἅγ. Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας, συνιστῶν ὁμοίως τὴν χορῆσιν τῆς οἰκονομίας ἐν τῇ διακυβερνήσει τῆς Ἐκκλησίας, συμβουλεύει περὶ τοῦ δεῖν παρορᾶν τι τῆς ἀκριβείας μείζωνος ἕνεκα κατορθώματος· μικρὰ δηλ. θυσία τῆς ἀκριβείας νὰ γίνεταί διὰ νὰ ἐπιτυγχάνεται μεγάλη ψυχικὴ ὠφέλεια. Παρομοιάζει δὲ τὴν πᾶσιν τῆς οἰκονομίας πρὸς τὴν ἀβρίαν, τὴν ὁποίαν τὸ πλοῖον ἐν καιρῷ τρικυμίας μετὰ προθυμίας ἐνεργεῖ διὰ νὰ

ἀποφυγῇ τὸ ναυάγιον· φρονεῖ ἐπὶ πλέον ὅτι «ὁ τῆς οἰκονομίας τρόπος οὐδενὶ τῶν συνετῶν ἀπήσσει», καὶ δεῖν νὰ χρησιμοποιεῖται ἐξάπαντος διὰ τὴν ἐσωτερικὴν γαλήνην τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς προσέλκυσιν τῶν αἰρετικῶν (Δ. Α. Πετρακάκου ἐνθ. ἄν. σελ. 489, 490). Καὶ ὁ Ἀπτικὸς γράφων πρὸς τὸν Κῆρλλον τὰ ὅμοια φρονεῖ καὶ συμβουλεύει περὶ οἰκονομίας (αὐτόθι). Ὁ δὲ Ἐλλόγιος ὁ Ἀλεξανδρείας καὶ αὐτὸς φρονεῖ ὅτι ἡ οἰκονομία, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, περιτεμνόμενος μὲν τὸν Τιμόθεον, κείραντος δὲ καὶ τὴν ἰδίαν κεφαλὴν. εἶνε χρησιμώτατον, ὅταν μετὰ συνέσεως χρησιμοποιοῖται ὑπὸ τῆς ποιμανούσης Ἐκκλησίας, πρὸς ἐξασφάλισιν μὲν τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γαλήνης, πρὸς ἐξουδετέρωσιν δὲ πείσης κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῶν αἰρέσεων καὶ τῶν σχισμάτων ἐπιβολῆς. Εἰς τὸν Ἐλλόγιον εὐθίσκουεν διασαφηνιζόμενα καὶ τὰ ὅμοια μεταξὺ ἀκριβείας καὶ οἰκονομίας: «Τότε, λέγει, τὰς οἰκονομίας ὁ ὀρθὸς λόγος μεταχειρίζεται, ὅτε τὸ δόγμα τῆς εὐσεβείας οὐδὲν παραβλάπτεται» ἐκείνου γὰρ ἀκηρίτου καὶ ἀκαπηλεύτου μένοντος, ἡ οἰκονομία περὶ τι τῶν ἕξωθεν αὐτοῦ χώρων εὐρίσκει συνίστασθαι» (παρὰ Κωνστ. Οἶκον. Τὰ σωζόμενα τομ. Α' σελ. 434). Καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος συντόμως μὲν, ἀλλὰ σαφέστατα ἐπίσης ὥρισε τὰ ὅμοια μεταξὺ ἀκριβείας καὶ οἰκονομίας, εἰπὼν ἐπιγραμματικώτατα «οἰκονομητέον ἐνθα οὐ παρανομητέον» (παρ' Οἰκονόμω ἐνθ. ἄν.) Ἄξιος ἰδιαίτερας προσοχῆς ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ὀρισμοῦ τῆς οἰκονομίας εἶνε, ὡς πάντοτε καὶ ἐνταῦθα, καὶ ὁ Μ. Φώτιος, εἰπὼν «οἰκονομία δὲ λέγοιτ' ἄν. .. καί... τῶν ἀκριβεστέρων νόμων ἢ ἐπὶ τινα χρόνον ὑποστολή, ἢ σχολή, ἢ τῶν ἀνεπιμένων εἰσφορᾶ, πρὸς τὴν τῶν δεχομένων ἀσθένειαν διοικονομοῦντος τοῦ νομοθέτου τὸ πρόσταγμα» (Φώτ. Τὰ Ἀμφιλόχεια, ὑπὸ Σοφοκλ. Κ. Οἰκονόμου σελ. 7). Καὶ ἐκ τῶν συνοδικῶν δὲ κανόνων ὁ 12ος τῆς Α' Οἴκουμ. Συνόδου συνιστᾷ εἰς τοὺς Ἐπισκόπους περὶ βαρέως ἁμαρτιόντων τινῶν «φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλευσασθαι» ὑπὸ ὠρισμένας συνθήκας, ὅπερ σημαίνει οἱ Ἐπίσκοποι νὰ μεταχειρίζωνται τὴν οἰκονομίαν, ὁ δὲ 102 τῆς βης Οἴκουμ. ρητῶς ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν παρὰ Θεοῦ τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν λαβόντων «σκοπεῖν τὴν τῆς ἁμαρτίας ποιότητα καὶ τὴν τοῦ ἁμαρτηκότος πρὸς ἐπιστροφήν ἐτοιμότητα, καὶ οὕτω κατάλληλον τὴν θεραπείαν προσάγειν τῷ ἁμαρτηματι· ἵνα μὴ τῇ ἀμετρίᾳ καθ' ἑκάτερον χρώμενος, ἀποσφαλεῖ πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ κάμνοντος... πᾶς γὰρ λόγος Θεῷ καὶ τῷ τὴν ποιμαντικὴν ἐγχειρισθέντι ἡγεμονίαν τὸ πλανώμενον πρόβατον ἐπαναγαγεῖν, καὶ τρωθὲν ὑπὸ τοῦ ὕφους ἐξιάσασθαι». Ἄπερ καὶ ταῦτα σημαίνουσιν ὅτι ἡ Ἐκκλησία, ἀποβλέπουσα σταθερῶς εἰς μόνην τῆς ψυχικὴν σωτηρίαν τῶν χριστιανῶν τῆς, πρέπει, ὅταν εἶνε ἀνάγκη, νὰ μεταχειρίζεται πᾶσαν δυνατὴν ἐπιεικίαν ἢ οἰκονομίαν. Περὶ οἰκονομίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐρμηνεύων τὸ πνεῦμα τῶν πατέρων αὐτῆς, ἄξια πολλῆς προσοχῆς σημειοῖ καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ καθηγητῆς Ε. Ζολώτας ἐν τῷ ὑπομνήματι του εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας

ἐπιστολήν, λέγων ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος «οὕτω σφόδρα ἐσπούδαζε περὶ τὴν σωτηρίαν τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἐθνικῶν, ὥστε τῇ οἰκονομίᾳ χρώμενος, συγκατέβαινε πολλάκις ταῖς ἀσθενείαις ἑκατέρων, **ὅπου ἐννοεῖται ἡ συγκατάβασις αὐτῆ δὲν καθίστη εἰς κίνδυνον τὴν ἀλήθειαν τοῦ Ἐὐαγγελίου**, ἵνα μὴ ἀξιώσεις τινὲς ἀκίνδυνοι γένωνται πρόσκομμα τῆς ἐπιστροφῆς καὶ τῆς σωτηρίας τῶν Ἰουδαίων ἢ τῶν Ἐθνικῶν» (σελ. 244). Παρατάσσει δὲ ἐκ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, πλεῖστα ὅσα παραδείγματα συγκαταβάσεως ἢ οἰκονομίας τοιαύτης, ἐξ ὧν τὸ σπουδαιότερον πάντων εἶνε τὸ τῶν Πράξεων 21, 20—26, ἔνθα παρουσιάζονται ὅλοι συλλήβδην οἱ Ἀπόστολοι μετὰ τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου καὶ τῶν Πρεσβυτέρων τῆς Ἐκκλησίας συμβουλευόντες τὸν Ἀπόστολον Παῦλον νὰ τελέσῃ νομικὰς τινας διατάξεις ὅπως μὲν περιττὰς διὰ τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Χάριτος, ἀλλὰ συντελεστικὰς ὁμως, ὥστε νὰ μὴ σκανδαλίζονται οἱ ἐξ Ἰουδαίων χριστιανοί, τὰς ὁποίας νομικὰς διατάξεις ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, καίτοι ἀνικρὺς ἀντιθέτους πρὸς τὰς ἰδίας πεποιθήσεις, ἐν τούτοις, μόνον ἀπὸ πνεύμα οἰκονομίας ἐκκλησιαστικῆς ὁρμώμενος, λίαν εὐχαρίστως ἐτέλεσε.

Τὴν δὲ πρᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας παραλλήλως πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν διδασκάλων αὐτῆς εἰρημένα ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ μέτρου τῆς οἰκονομίας μελετώντες ἐξάγομεν τὰ ἑξῆς: 1) ὅτι ἐφηροῦζετο ἡ οἰκονομία ἐν τῇ διακυβερνήσει τῆς Ἐκκλησίας τόσον ὅσον καὶ ἡ ἀκριβεία· 2) ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ οἰκονομία πάντοτε ὁσάκις διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀκριβείας ἐκινδύνευεν αὐτὸς ὁ υἱσιώδης σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἐκκλησίας, ἢ σωτηρίας δηλ. τοῦ ἀνθρώπου, «δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανε» (Α' Κορ. 8, 11)· 3) ὅτι τὴν οἰκονομίαν ὅσον καὶ τὴν ἀκριβείαν διεχειρίζοντο αὐτοὶ οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας πάντοτε ἀγωνιζόμενοι νὰ συμβιβάσωσιν αὐτὴν πρὸς τὸ καθόλου πνεῦμα καὶ τὴν σωτηριώδη σκοπὸν τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε ἐν Συνόδῳ Οἰκουμένην, ἢ Τοπικῇ, ἢ Ἐπαρχιακῇ συνερχόμενοι, εἴτε ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησιαστικῇ περιφερείᾳ ἕκαστος· 4) ὅτι βάσιν καὶ ἀφῆτην τῆς ἡ οἰκονομία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἔχει αὐτὴν τὴν ἐντολήν καὶ ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς μαθητὰς του κατὰ τὴν μετὰ τὴν Ἀνάστασιν ἐμφάνισίν του ἐν μέσῳ αὐτῶν εἰπὼν «λάβετε Πνεῦμα ἅγιον, ἃν τινῶν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς, ἃν τινῶν κρατεῖτε, κερκείνηται»· 5) ὅτι τὸ μέτρον τῆς ἐφαρμογῆς τῆς οἰκονομίας ταύτης εἶνε τοσοῦτον εὐρύ, ὥστε εἰς πάντα μὲν νὰ ἐφαρμόζηται ἡ οἰκονομία, πλὴν οὐδέποτε νὰ ἰλύγωνται ἢ νὰ περιφρονῶνται τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως· δὲν συγχωρεῖται δηλ. κατ' οὐδένα λόγον νὰ εἶνε τις αἰρετικὸς καὶ νὰ εἶνε μέλος τῆς Ἐκκλησίας· ἀλλ' οὕτε καὶ αἱ θεμελιώδεις ἠθικαὶ τοῦ χριστιανισμοῦ διδασκαλίαι ἐπιτρέπεται νὰ ἀμφισβητῶνται· οὕτε καὶ τὰ μυστήρια ὡς μέσα μεταδόσεως τῆς Θ. Χάριτος δύνανται νὰ ὑποτιμῶνται· καὶ αὐταὶ αἱ κανονικαὶ διατάξεις, ὅσαι εἶνε ἀπαραίτητοι διὰ τὴν περιφρούρησιν τῶν θεμελιωδῶν δογματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀληθειῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως δέον

νὰ τηρῶνται ἐπιμελῶς ὑπὸ τῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας· 6) ὅτι ἡ οἰκονομία ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς εἶνε μικρὰ ἢ μεγάλη παρέκκλισις τῆς ποικιλοῦσης Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ἀκριβείας, ἤτοι συγχώρησις τῶν περὶ τὸ δόγμα ἢ τὴν ἠθικὴν τοῦ χριστιανισμοῦ ἢ τὴν τελετουργικὴν καὶ κανονικὴν τάξιν ἁμαρτησάντων τέκνων τῆς Ἐκκλησίας ἢ καὶ σχισματικῶν καὶ αἰρετικῶν (προκειμένου νὰ ἐπανέλθωσιν οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας), πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ διευκολυνθῇ ἡ ἐπάνοδος τῶν ἁμαρτησάντων εἰς τὴν εὐθείαν ὁδόν· 7) δὲ καὶ τελευταῖον ἀπέναντι τῶν μὴ χριστιανῶν ἢ Ἐκκλησία, προκειμένου νὰ προσηλυτίσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἔχει ἐντολήν καὶ καθῆκον νὰ χρησιμοποίησιν τὴν οἰκονομίαν εἰς ὅσον δῆποτε μέγαν βαθμόν, ἀρκεῖ νὰ μὴ φθείρωνται δι' αὐτῆς τὰ θεμελιώδη δόγματα καὶ ἡ ἠθικὴ διδασκαλία τοῦ χριστιανισμοῦ·

Ἄλλ' εἰς τὴν περίπτωσιν, ἡ ὁποία ἀπασχολεῖ ἡμᾶς, τί τὸ ὑποχρεοῦν ἡμᾶς νὰ χρησιμοποίησωμεν τόσον μέγα μέτρον οἰκονομίας, οἷον ἢ παραβλέψῃς τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ἱερωσύνης; Κατὰ πόσον θὰ διευκολύνωμεν ἐπὶ παραδείγματι τοὺς Προτεστάντας νὰ ἐπιστρέψωσιν ὁμαδικῶς εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὅταν ἀποφασίσωμεν νὰ δεχθῶμεν αὐτοὺς ἄνευ χειροτονίας; Μήπως μᾶς ἐτέθη τοῦτο ὡς ὄρος ἀπαραίτητος διὰ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ νὰ ἐνισχύσωμεν οὕτω τὴν παράταξίν μας; Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι συμβαίνει, μήπως ἐπιτρέπεται εἰς ἡμᾶς νὰ ὠθήσωμεν τὴν οἰκονομίαν μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ κερδίσωμεν ἐκ παραλλήλου τὸ ἀπαραίτητον διὰ τὸ ἔγκυρον τῆς χειροτονίας τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς; Μήπως ἔχομεν τοῦλάχιστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ὄλης Ἐκκλησίας· ἔστω καὶ ἐν τοιοῦτο παραδείγματι τοσαύτης καταχρήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας; Καὶ ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι ὑπὸ τινῶν προτιθεμένων νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἢ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν προὔτειντο εἰς ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν αὐτοὺς ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ πιστεύωσιν εἰς τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν, θὰ ἐδεχόμεθα τοιοῦτον ὄρον; Θὰ ἐπετρέπετο εἰς ἡμᾶς καὶ νὰ συζητήσωμεν κἂν μίαν τοιαύτην πρότασιν; Ὑπερβολικὴ βέβαια ἡ ἀπαίτησις αὕτη, ἀλλὰ μήπως, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, εἶνε μικροτέρας σημασίας ἢ ἀπαίτησις τῆς μὴ χειροτονίας; Τὸ

1. Τὸ νὰ εἶναι πρόθυμος ἢ Ἐκκλησία, ἄνευ φθορᾶς τῆς δογματικῆς καὶ ἠθικῆς διδασκαλίας τῆς, νὰ χρησιμοποίησιν οἰκονομίαν καὶ συγκατάβασιν ὁπέναντι τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν σκοπῇ τὴν πρὸς αὐτὴν προσέλκυσιν τούτων, εἶναι ἐνδεδειγμένον· τὸ νὰ δεχθῇ ὁμως ἄνευ ἐπιφυλάξεως καὶ «κατ' ἀρχήν», ὅτι καὶ παρὰ τοῖς κερχωρισμένοις ἀπ' αὐτῆς χριστιανοῖς ἐνεργεῖ ἡ σώζουσα θεία Χάρις, ὅταν ὡς ἀναγκαῖα προϋπόθεσις ὑπάρχωσιν ἀπαραίτητοι τινες ὄροι», ὡς γράφει ὁ Ἄγ. Θωατέρων ἐν τῇ μελέτῃ του «Αἱ νεώτεραι τάσεις πρὸς ἔννοιαν τῶν Ἐκκλησιῶν» (Πολιτ. Ἐπιθεώρησις Ἀπριλ. τοῦ 1928 σελ. 250—251), θὰ ἦτο, καθ' ἡμᾶς, λίαν παρακεκινδυνευμένον, διὰ τὰς ἀτόπους συνεπείας, εἰς τὰς ὁποίας ἴσως θὰ ἐφθάνομεν, παραδεχόμενοι μίαν τοιαύτην ἀρχήν.

δὲ ἄξιον ἰδιαίτερας προσοχῆς ἐν τῷ ἀπασχολοῦντι ἡμᾶς θέματι εἶνε πρὸ παντός ἢ ἐκ μέρους τοῦ Ἀγγλικανοῦ Ἐπισκόπου Γκλουστερ δοξασία καὶ πεποιθήσις, ὅτι οὐδεμία οὐσιωδῶς ὑφίσταται δογματικὴ ἢ μυστηριακὴ ἀξία εἰς τὴν προᾶξιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ἱερωσύνης, πολλῶ δ' ἦτον ὅτι εἶνε ἀπαραίτητος ἢ ἀποστολικὴ διαδοχὴ. Ταῦτ' ἐπίστευεν ὁ Ἐπίσκοπος οὗτος καὶ ὅταν συζητῆται μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων ἐν Λάμπενθ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ὡς ἀποδεικνύεται ἐξ ἰδιαίτερας αὐτοῦ μελέτης, ἀλλὰ καὶ μετὰ τούτο, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς συζητήσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀγγλικανοῦ ἐπίσης Βίλλιαμ Ντάπς. Πρέπει νὰ προσέξωμεν δὲ πολὺ εἰς τὴν συζήτησιν ταύτην τῶν δύο Ἀγγλικανῶν Ἐπισκόπων, ὅτι ἀμφότεροι, διὰ τὰ ἀποδείξωσιν, ὅτι ἔχουσι δίκαιον εἰς τὰς περὶ τοῦ ἀπαραιτήτου ἢ μὴ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς γνώμας των, ἐπικαλοῦνται τὴν προᾶξιν καὶ τὴν διδασκαλίαν τὴν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἐπικρατοῦσαν. Ἀλλ' ὁ μὲν Βίλλιαμ Ντάπς ἐπικαλεῖται οὐρανὸν ὄλην ὀρθοδόξων γνώμων ἀνεγνωρισμένης κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥτιον αὐθεντίας· ὁ δὲ Γκλουστερ μίαν καὶ μόνην γνώμην ἐπικαλεῖται, τὴν τοῦ Κ. Δυοβουνιώτου, ἢ ὁπόσα, ὡς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ τοῦ κειμένου τοῦ «περὶ μυστηρίων» ἔργου αὐτοῦ ἐξάγεται, εἶνε μᾶλλον lapsus calami ἢ συμπέρασμα προηγηθέντων ἐπιστημονικῶν συλλογισμῶν.

* *

Δὲν νομίζει ὁ καθηγητὴς κ. Κ. Δυοβουνιώτης, μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἐν πλάτει ἐκ τῶν Γραφῶν καὶ τῶν Κανόνων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκ τῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιότατων χρόνων μέχρι σήμερον ἐκκλησιαστικῆς πράξεως ἐκτεθέντα, δι' ὧν ἀπεδείχθη ποῖον εἶναι τὸ ὀρθόδοξον φρόνημα περὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς, ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναθεωρήσῃ τὴν γνώμην του διὰ τὰ μὴ ὑπάρχει παραφωνία ἐν τῇ ἡμέτερᾳ Ἐκκλησίᾳ, νὰ παύσασαι δὲ ὡσαύτως νὰ ἐκμεταλλεύωνται αὐτὴν οἱ περὶ τὸν Ἐπίσκοπον Γκλουστερ, οἱ ὅποιοι μόνον ἐπ' αὐτῆς βασίζονται ;¹

† Ο ΛΕΟΝΤΟΠΟΛΕΩΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ

1. Νομίζομεν, ὅτι τοιοῦτό τι ὑποδεικνύει εἰς τὸν Καθηγητὴν κ. Κ. Δυοβουνιώτην καὶ ὁ Σεβ. φίλος ἀγ. Θυατείρων κ. Γερμανός, εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐν τῷ «Πανταίνῳ» τοῦ 1932 (σελ. 765—770) περισπουδάστου ἄρθρου του «Τὸ κῦρος τῶν προτεσταντικῶν χειροτονιῶν καὶ οἱ Ὁρθόδοξοι». Ἐν αὐτῷ ὁ Ἄγ. Θυατείρων ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ κ. Δυοβουνιώτου, ὅτι γίνεται ἐκμετάλλευσις «τοῦ χωρίου (δηλ. τῆς γνώμης του) ὑπὸ μερίδος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ποθοῦσης νὰ υπερνικήσῃ τὴν ἀντίστασιν τῶν Προτεσταντῶν ἐνομένων μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἀναχειροτονηθῶσι διὰ τῆς κατ' οἰκονομίαν ἀποδοχῆς τοῦ κῦρους τῆς χειροτονίας αὐτῶν»· κάμνει δὲ ἔκκλησιν εἰς «τὸ γνήσιον ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα τοῦ κ. καθηγητοῦ καὶ τὴν εἰρηνάθειαν αὐτοῦ», καὶ φρονεῖ ὅτι «αἱ ἐξηγήσεις αὐτοῦ, ἀναλύουσαι τὴν θεωρίαν καὶ τὴν προᾶξιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, θὰ εἶναι τελείως διαφωτιστικά, καὶ θὰ θέσωσιν ἀπαξ διὰ παντός τέρμα εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ χωρίου».

NOMIKAI ΓΝΩΜΑΙ

ΟΙ ΕΙΣΠΡΑΚΤΟΡΕΣ ΤΩΝ ΝΑΩΝ

Πρὸ μηνῶν ἀνέγγων εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Βουλῆς τῶν ἐφημερίδων ὅτι συζητουμένου τοῦ νόμου 5889 προτάσει βουλευτοῦ Σπάρτης ἐψηφίσθη διάταξις καθ' ἣν καταργοῦνται αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 55 τοῦ Κωδ. νόμου 5439 περὶ ἐκκλησιαστικῶν εἰσπρακτόρων λόγῳ ὑπερβασίῶν ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν καθηκόντων των, ἃς ἀνέπτυξεν ὁ ἐν λόγῳ βουλευτῆς. Ἐκ τῆς μελέτης ὅμως τῷ δημοσιευθέντος 5889 νόμου ἐπέισθη ὅτι ἐκ κακῆς διατυπώσεως τῆς διατάξεως δὲν παύονται οἱ ὑπηρετοῦντες εἰσπράκτορες, ἀλλ' ἀπαγορεύεται ὁ διορισμὸς ἄλλων, καταργεῖται δὲ καὶ ἢ μέχρι 10 ο)ο ἀμοιβῆ αὐτῶν, ἥτις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κανονίζεται διὰ συμβάσεως τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου καὶ τοῦ εἰσπράκτορος.

Πρὸς κατοχύρωσιν τῆς γνώμης μου ἀπετάθη ἐν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Θρησκευμάτων καὶ εἰς τὸ TAKE διατυπῶν τὰς ἀπόψεις μου.

Ἐλαβον ἀπάντησιν ἐξ ἀμφοτέρων, περιέργως ὁμῶς μετὰ τὰ ἀντίθετα συμπεράσματα. Τὸ Ὑπουργεῖον ἀπαντῶν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 2082 ἔγγραφόν μου διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 73476 ἔγγραφου του μετὰ πληροφορεῖ ὅτι «οἱ ὑπηρετοῦντες εἰσπράκτορες διατηροῦσι μὲν τὰς θέσεις των ἀλλ' ἀνεὶ τοῦ ἐν τῷ νόμῳ καθοριζομένου ποσοστοῦ, ὡς πρὸς δὲ τὴν μελλοντικὴν πρόσληψιν εἰσπρακτόρων ἐπανερχεται ἐν ἰσχύϊ ἡ διάταξις τοῦ ἀπὸ 17 Δεκεμ. 1923 Ν. Δ. καθ' ἣν οὔτοι διορίζονται ὑπὸ τῶν Ἐνοριακῶν ἐπιτροπῶν», δηλ. τὸ ὑπουργεῖον ἐδέχθη τὴν ἀποψίν μου ὅτι οἱ ὑπηρετοῦντες δὲν ἀπολύονται. Τὸ TAKE ὅμως διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15859 ἔγγραφου του δὲν ἀποδέχεται τὴν ἀποψίν μου καὶ γνωμοδοτεῖ ὅτι διὰ τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ 5889 νόμου «τὸ μὲν ἀπαγορεύεται ὁ διορισμὸς ἐν τῷ μέλλοντι εἰδικῶν εἰσπρακτόρων, τὸ δὲ ἀπολύονται οἱ ὑπηρετοῦντες ἐπανερχομένης ἐν ἰσχύϊ τῆς διατάξεως τοῦ Ν.Δ. τῆς 17 Δεκεμβρ. 1923, καθ' ἣν οἱ εἰσπράκτορες διορίζονται ὑπὸ τῶν Ἐνοριακῶν Ἐπιτροπῶν».

Ὡστε ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἔχομεν δύο ἀντιθέτους γνωμοδοτήσεις ἐπισήμων ἀρχῶν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ γνώμη τοῦ ὑπουργείου εἶναι σύμφωνος μετὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου γραμματικῶς ἐρμηνευομένου, ἐν ᾧ κατὰ τὴν λογικὴν ἐρμηνείαν ἢ γνώμην τοῦ TAKE εἶναι ἡ ὀρθότερα. Διότι ὁ νομοθέτης λόγῳ ὑπερβασίῶν τῶν εἰσπρακτόρων ἀναπτυχθειῶν ἐν τῇ Βουλῇ ὑπὸ τοῦ βουλευτοῦ Σπάρτης ἠθέλησε νὰ καταργήσῃ τὸν θεσμὸν τῶν εἰσπρακτόρων, πλὴν πρόχειρος διατύπωσις ἀνεὶ βασάνου ἀντὶ νὰ καταργήσῃ τὰ ἄρθρα 55 καὶ 56 κατήργησε μόνον τὴν παράγραφον 2 τοῦ ἄρθρου 55. Ἡ λογικὴ ἀποκρούει ὅτι ὁ νομοθέτης ἠθέλησε νὰ ἀφήσῃ ἐν ἐνεργείᾳ τοὺς ἐνεχομένους εἰς τὰς ὑπερβάσεις εἰσπρακτόρων, νὰ ἐμποδίσῃ ὅμως μελλοντικῶν διορισμῶν ἄλλων εἰσπρακτόρων. Προκειμένης ὅμως ἐρμηνείας νόμου γραμματικῶς καὶ λογικῶς, ὡς ἐν προκειμένῳ, ἀναμφιβόλως ἰσχύει ἡ πρώτη.

Τὸ Ὑπουργεῖον καὶ τὸ TAKE διαφωνοῦντα εἰς

τὸ πρῶτον συμφωνοῦν εἰς τὸ δεύτερον ὅτι ἐπανερχεται ἐν ἰσχύϊ ἢ διατάξεις τοῦ Ν.Δ. τῆς 17 Δεκεμ. 1923 (ἄρθρα 39—40) καθ' ἣν τοὺς εἰσπρακτορας διορίζουν αἱ Ἐνοριακαὶ Ἐπιτροπαί.

Ἐπιτραπή το μοι νὰ μὴ δεχθῶ τὴν ἀποψιν ταύτην, ἀλλὰ νὰ φρονῶ ὅτι ἡ διατάξις αὕτη καταργηθεῖσα οὐχὶ διὰ τοῦ ἄρθρου 55 τοῦ Κριθ. 5439, ἣτις οὐδὲν περὶ ταύτης ἀναφέρει, ἀλλὰ διὰ τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 126 «πᾶσα διατάξις ἀντικειμένη εἰς τὸν παρόντα νόμον καταργεῖται», οὐδόλως ἐπανερχεται ἐν ἰσχύϊ. Καταργηθεῖσα ἅπαξ ἡ διατάξις αὕτη μόνον διὰ ἡτῆς διατάξεως τοῦ νόμου 5889 ἠδύνατο νὰ ἐπανεέλθῃ ἐν ἰσχύϊ. οὐδέποτε δὲ σιωπηρῶς. Συμφωνοῦν τοῦτο γραμματικῶς μὲν διότι οὐδὲν περὶ αὐτῆς ἐν τῷ νέῳ γόμφ ἀναφέρεται, λογικῶς δὲ διότι ὁ νομοθέτης λόγῳ ὑπερβασιῶν τῶν εἰσπρακτόρων ἠθέλησε νὰ καταργήσῃ τούτους.

Δὲν ἐσκέφθη, καθ' ἕνα ἄλλο, νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ τῶν εἰσπρακτόρων ἀπὸ τὰ Μητροπολιτικά Συμβούλια καὶ νὰ τὸ ἀναθέσῃ εἰς τὰς Ἐνοριακάς Ἐπιτροπάς, δεδομένου μάλιστα ὅτι οὐδὲν ἠκούσθη κατὰ τῶν Μ.Σ., ἡ δὲ δυσφορία τοῦ βουλευτοῦ Σπάρτης ἐξεδηλώθη οὐχὶ κατὰ τῶν διοριζόντων αὐτοὺς Μ.Σ., ἀλλὰ κατ' αὐτῶν τούτων τῶν εἰσπρακτόρων, ἔτι μᾶλλον διότι ὁ καταρισμὸς τῶν Μ.Σ. παρείχε καλλιτέρας ἐγγυήσεις ἀπὸ τὰς Ἐνοριακάς ἐπιτροπάς ὡς πρὸς τὴν ἐπιλογὴν τῶν προσώπων τῶν εἰσπρακτόρων. Συμφώνως πρὸς ταῦτα, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, κατὰ τὴν γραμματικὴν ἐρμηνείαν τοῦ νόμου διατηροῦνται οἱ ὑπηρετούντες εἰσπρακτορας, ἀπαγορεύεται ὅμως ὁ διορισμὸς ἄλλων γενικῶς.

Ἐν Καρδίτῃ

+ Ο ΘΕΣΣΑΛΩΤΙΩΤΗΣ ΙΕΖΕΚΙΗΛ

Η ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

[2]

δ) Ἡ ἀδικος μεταχειρίσις.

Ἐπὲρ τῆς ἀθανασίας τοῦ ἀνθρώπου συνηγορεῖ καὶ ἡ ἀδικος μεταχειρίσις τὸν ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ. Ὁ Θεός, ὅπως εἶδομεν, εἶνε ἠθικὸν ὄν, διακρίνει δὴλα δὴ τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τὸ κακόν· καθ' ὅσον δὲ εἰμποροῦμεν νὰ κρίνωμεν, πάντοτε θέλει τὸ ἀγαθόν. Ἐν τούτοις ἡ ὑπ' αὐτοῦ μεταχειρίσις τῶν ἀνθρώπων ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ φαίνεται ἀδικος. Διότι, ἐνῶ εἰς τοὺς φαύλους ἐπιτρέπει νὰ εὐτυχοῦν διὰ τῆς φαυλότητός των, οἱ ἀγαθοὶ ἀνθρώποι ὑποφέρουν ἀδικῶς· μερικοὶ μάλιστα ἀνθρώποι φαίνονται νὰ ζοῦν μόνον διὰ νὰ πάσχουν. Ποῖος δὲ εἶνε ὁ λόγος αὐτῆς τῆς ἀνωμαλίας;

Τοῦ γεγονότος τούτου μία μόνον μοναδικὴ χωρεῖ ἱκανοποιητικὴ ἐξηγήσις: ὅτι δὴλ. ἡ παρούσα ζωὴ δὲν ἀποτελεῖ τὴν ὄλην ὑπαρξίν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μόνον μίαν προπαρασκευὴν διὰ μέλλουσαν ζωὴν, μίαν βραχεῖαν δοκιμὴν δι' ἕνα μακρόν, διαρκὲς ἐπέκεινα. Ἀπὸ τῆς ἐπόψεως αὐτῆς θεωροῦμεθα αἱ μᾶλλον, κατὰ τὸ φαινόμενον, ἄθλια ζωὰ δύνατον νὰ παιδαγωγῶν τοὺς ἀνθρώπους ἴσως καλλίτερον παρ' ὅτι αἱ ἐξωτερικῶς εὐτυχεῖς. Ἡ ἀντίστασις π.χ. εἰς τὸν πειρασμὸν τῆς κλοπῆς ἐνὸς πενταδρά-

χμου ὑπὸ ἐνὸς πτωχοῦ εἰμπορεῖ νὰ ἦνε πιθανωτέρα ἀπὸ τὴν ἀντίστασιν πλουσίου εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ σφετερισθῇ χιλίας λίρας.

Ἐὰν δὲ ἡ εἰς τοιοῦτον πειρασμὸν ἀντίστασις συντελεῖ εἰς τὸν σχηματισμὸν χαρακτῆρος, —καὶ ἀσφαλῶς συντελεῖ, ἐντεῦθεν δὲ ἴσω; καὶ ἱκανοὶ τὸν ἀνθρώπον διὰ καλλιτέραν μετὰ θάνατον ζωὴν—, ἡ τοιαύτη ἀντίστασις δύναται νὰ ἐπιδειχθῇ εἰς πᾶσαν περίστασιν. Ἡ ἀρχὴ δὲ αὐτῆ ἐφαρμοζέται γενικῶς: καὶ τὸ παιδίον ἀκόμη ἔχει τοὺς πειρασμοὺς του, οἱ ὅποιοι εἶνε πραγματικοὶ διὰ τὸ παιδίον, ἀδιάφορον ἂν φαίνονται εἰς ἡμᾶς γελοιοί. Τοιοῦτοτρόπως, ἂν ἡ παρούσα ζωὴ εἶνε προωρισμένη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μία περίοδος δοκιμασίας διὰ νὰ σχηματισθῇ δι' αὐτῆς ὁ χαρακτῆρ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν δύναμεθα νὰ φαντασθῶμεν σύστημα καλλίτερον ἢ θαυμαστῶς καταλληλότερον πρὸς τοιοῦτον σκοπόν. Ἀνάγκη δὲ νὰ μὴ λησιμονήσωμεν ὅτι ὁ χαρακτῆρ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ὅτι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀξίζει νὰ μορφωθῇ, ἀφοῦ (καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν) ἀποτελεῖ τὸ μονιμώτερον τοῦ ἀνθρώπου κτῆμα. Πάντα τὰ λοιπὰ ὑπόκεινται εἰς θάνατον· μόνον ὁ χαρακτῆρ των (περιλαμβανομένης, φυσικῶς, καὶ τῆς μνήμης) θὰ διαρκέσῃ ὅσον καὶ αὐτό; ὁ ἀνθρώπος, ἦτοι ἴσως, διὰ παντός.

Ἐπὶ πλέον οἱ πειρασμοὶ δοκιμασία καὶ αἱ δύναι αὐταὶ εἰμποροῦν νὰ χρησιμεύσουν ὡς μέσα ἐπαυξήσεως τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ μέλλοντι. Ἡ χαρὰ π.χ., τὴν ὁποίαν ὁ ἀνθρώπος αἰσθάνεται μετὰ τὴν ἀντίστασιν εἰς τὸν πειρασμὸν, θὰ ἦτο ἀνυπαρκτος ἐὰν οὐδέποτε ἐδοκιμάζετο· ἐπ' ἴσης καὶ τὴν χαρὰ ἐπὶ τῷ ὅτι ἀπελυτρώσαμεν ἄλλους ἀπὸ τὰς δοκιμασίας καὶ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀπεκτίσαμεν ἴσω; αἰωνίαν φιλίαν, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ αἰσθανθῶμεν ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν οὔτε δοκιμασία οὔτε ἁμαρτία. Τὸ αὐτὸ λεκτέον καὶ δι' ἄλλας περιπτώσεις. Ἡ δοκιμασία λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ μετὰ τὸν διηκενὴ κατὰ τοῦ κακοῦ ἀγῶνά της εἰμπορεῖ, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, νὰ αὐξάνῃ τὴν μέλλουσαν εὐδαιμονίαν του κατὰ τρόπον ἄλλως ἀνεφικτον καὶ κατ' ἀφάνταστον ἔκτασιν. Κατὰ ταῦτα, κανεὶς πόνος καὶ καμμία δοκιμασία δὲν πρόκειται νὰ θεωρηθῇ ἀχρηστο; καὶ καμμία ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ κατάστασις ἀξία περιφρονησεως· συντόμως εἰπεῖν, διὰ πάντα ἀνθρώπον πιστεύοντα εἰς μέλλουσαν ζωὴν ἡ ζωὴ ἀξίζει νὰ τὴν ζῇ. Καὶ δυνάμεθα νὰ εἰμεθα βέβαιοι ὅτι εἰς μέλλουσαν ζωὴν πᾶσα ἀδικία καὶ πᾶν κακόν θὰ ἀποβῇ εἰς καλόν.

Τὴν ἀθανασίαν λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀποδεικνύουν ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ μοναδικὴ του θέσις καὶ αἱ εὐρεταί του ἱκανότητες, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἔμφυτος πίστις του εἰς αὐτὴν καὶ ἡ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ ἀδικος αὐτοῦ μεταχειρίσις. Τὸ μέγα ὅμως καὶ τὸ μόνον σπουδαῖον

ε) κατὰ τῆς ἀθανασίας

ἐπιχείρημα εἶνε ὅτι τὸ πνεῦμα του φαίνεται νὰ ἦνε ἀχωρίστως συνδεδεμένον μετὰ τὸ σῶμά του. Ἐφ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου γεννᾶται μαζὺ μετὰ τὸ σῶμά του· συχνὰ κληρονομεῖ τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα τῶν γονέων του ἀπαράλ-

λαϊκά ὅπως τὸ σῶμα κληρονομεῖ τὰς σωματικὰς ἀσθενείας· συναναπτύσσεται καὶ συναρμάρζει μετὰ τὸ σῶμα· εἰς πλείστας δὲ περιπτώσεις φαίνεται νὰ συμπαρακαμῆσθαι, βαθμηδόν, μετὰ τὸ σῶμα. Ἐκ τούτων λοιπὸν συμπεραίνεται ὅτι καὶ συναφανίζεται.

Καὶ ὁμοίως τοῦτο δὲν συμβαίνει. Διότι, πρῶτιστα πάντων, τὸ σῶμα, μετὰ τὸ ὁποῖον συνδέεται ἡ ψυχὴ καὶ ἐν τῇ πορῶσιν ἐπιζῶν, δὲν εἶνε τὸ ἴδιον, κατὰ τὰ ὕλικά του συστατικά. Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου συνδέεται μετὰ διαρκῶς μεταβαλλόμενον σῶμα, πάντοτε δηλ. ἐπιζῶν τοῦ ἐκαστοῦ ἀφανιζομένου σώματος. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἀπίθανον νὰ ἐπιζῶν καὶ τῆς ἐπιμαρτυρίας κατὰ τὸν θάνατον σωματικῆς μεταβολῆς. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὑπὸ τοῦ γεγονότος, ὅτι εἶνε γνωστοὶ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου διετηρήθη ἀκμαιοτάτη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν θανατηφόρου ἀσθενείας μέχρις αὐτῆς τῆς στιγμῆς τῆς θανάτου. Ἡ βαθμιαία λοιπὸν παρακμὴ τοῦ σώματος οὐκ πάντοτε συνεπάγεται καὶ τὴν τοῦ πνεύματος.

Δεύτερον, δεόν νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ πνεῦμα εἶνε ἠνωμένον μετὰ τὸ σῶμα ὡς κύριός του καὶ ὄχι ὡς ὑπηρέτης του. Τὸ πνεῦμα, ὡς ἤδη ἀπεδείχθη, εἶνε ἐλεύθερον, αὐτὸ δὲ εἶνε τὸ κατὰ τὸ πλείστον ἀποφασίζον τί πρέπει νὰ λέγη τὸ σῶμα καὶ τί πρέπει νὰ πράττῃ. Ὡστε χρησιμοποιοῖ τὸ σῶμα ὡς μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου· ὅταν λοιπὸν τὸ ἐργαλεῖον ἀχρηστοποιηθῆ, εἰς τὰ ἔργα του θὰ ἐπέλθῃ σύγχυσις, χωρὶς ὁμοίως αὕτη νὰ ἀποδίδεται εἰς τὸ πνεῦμα. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐὰν κλεισώμεν ἓνα ὑπάλληλον ἐντὸς τηλεγραφικοῦ θαλάμου, ἐφ' ὅσον τὸ μηχανήμα του εἶνε χαλασμένον τὰ τηλεγραφήματα πού διαβιβάζει καὶ τὰ ὁποῖα εἶνε τὰ μόνα μέσα τῆς ἐπικοινωνίας του μετὰ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον θὰ ἦνε συγκεχυμένα καὶ ἐπὶ τέλους θὰ σταματήσουν, χωρὶς ὁμοίως τοῦτο νὰ σημεῖν ὅτι ἔπαθε τίποτε ὁ ἴδιος· ὁ τηλεγραφεύτης. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἔλλειψιν ἀποδείξεως περὶ τῆς μετὰ θάνατον ὑπάρξεως τοῦ πνεύματος, ἐφ' ὅσον τὸ μέσον μετὰ τὸ ὁποῖον ἐνήργει, ἦτοι τὸ σῶμα, ἤδη κατεστράφη.

Τρίτον, δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμεν ὅτι, λέγοντες ὅτι τὸ σῶμα κατεστράφη κατὰ τὸν θάνατον, δὲν νοοῦμεν ὅτι ἠφανίσθη ἢ ἐξεμηδενίσθη. Ὅ,τι συμβαίνει εἶνε ὅτι τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸ διάφορα μόρια ταξινομοῦνται κατ' ἄλλους συνδυασμοὺς καὶ αἱ φυσικαὶ δυνάμεις μεταβάλλονται εἰς ἄλλας φυσικὰς δυνάμεις. Τίποτε δὲν χάνεται. Ἐφ' ὅσον δὲ τὸ πνεῦμα, καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα νὰ ἡμπορῆ νὰ διαλυθῆ ὅπως τὸ σῶμα καὶ, ἐπομένως, δὲν ὑπόκειται εἰς τὸ μόνον εἶδος θανάτου πού γνωρίζομεν, δύναται νὰ ἐπιζῶν αἰωνίως. Πράγματι δέ, ἀπὸ τὸ φαινόμενικῶς ἀνώλεθρον τῆς ὕλης συμπεραίνομεν καὶ τὴν ἀθανασίαν τοῦ πνεύματος. Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει, ἐὰν τὸ πνεῦμα εἶνε, ὅπως εἶδομεν, ἐλεύθερον καὶ ἐν μέρει ὑπερφυσικῆς δυνάμεις, ἡ ἰδέα ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ καταστραφῆ καθ' ὁλοκληρίαν κατὰ τὴν ἀνακατάταξιν τῶν φυσικῶν δυνάμεων μετὰ τὸν θάνατον, εἶνε λίαν ἀπίθανος.

Τέλος, κατὰ τὰς καταστάσεις πού κάπως ὁμοιάζουν

τὸν θάνατον, ὡς εἶνε ἡ ὑπνωσις τοῦ σώματος ἢ ἡ συνεπιρὰ δυστυχήματος ἐπερχομένη ἀσυνειδησία, ἢ διάνοια καὶ τὸ πνεῦμα εἶνε συχνὰ ἰδιαζόντως ἐνεργά, ὡς κατὰ τὰ ὄνειρα. Ἐπομένως, ὅταν τὸ σῶμα ἦνε πράγματι νεκρὸν, τὸ πνεῦμα εἰμπορῆ, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ὄχι μόνον νὰ ἐπιζῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἦνε προικισμένον μετὰ ἀκόμη μεγαλειτέρας δυνάμεις.

Ἐν τῷ συνόλῳ λοιπὸν ὁ σύνδεσμος τοῦ πνεύματος μετὰ τὸ σῶμα δὲν παρουσιάζει ἀνυπερβλητὸν δυσκολίαν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τὴν ὁποίαν καθιστοῦν ἰσχυρῶς πιθανὴν τὰ προηγούμενα ὑπὲρ αὐτῆς ἐπιχειρήματα. Ἐχει δὲ ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς ἦτοι ἡ ὑπαρξὶς μελλούσης ζωῆς μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἀποκαλύψεως, διότι ἡ πιθανότης τῆς ἀποκαλύψεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὑπαρξὶν μελλούσης ζωῆς. Πράγματι· ἐὰν ὁ θάνατος ἀποτελῆ τὸ τέλος τῶν πάντων, ἡ ὑπαρξὶς τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τόσον βραχεῖα ὥστε ἐλάχιστα πιθανὴ ἀποβαίνει μία ἀποκάλυψις. Τὸ πρᾶγμα ὁμοίως διαφέρει ἐν τῇ περιπτώσει οὗτος εἶνε προωρισμὸς εἰς ζωὴν αἰώνιον

(W. T.)

ΕΘΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Διάφοροι πληροφοροὶ φέρουσιν ὡς ἐπικειμένην νέαν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρυθμίσιν, μετὰ τὴν τοῦ 1929, ἀρξαμένης μάλιστα τῆς σχετικῆς προεργασίας πρὸς τροποποίησιν τοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1931 ἀρξαμένου θαυμασίου νὰ ἐφαρμόζηται καὶ μὴ ὀλοκληρωθέντος εἰσέτι ἀναλυτικοῦ προγράμματος.

Ὅτι ἡ ἐκπαιδευτικὴ μας νομοθεσία χρῆζει μεταρρυθμίσεως καὶ συμπληρώσεως οὐδεὶς, νομίζομεν, ἐκ τῶν ἐκ τοῦ σύγγγυς παρακολουθούντων τὴν λειτουργίαν καὶ τοὺς καρποὺς τῶν σχολείων μας δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ. Ἐπιτραπήτω ὅμως ἡμῖν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἀρμοδίων ἐπὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν δεόν νὰ συντελεσθῆ μία τόσο μεγάλη σημασίας ἐκπαιδευτικὴ μεταρρυθμίσις, ἐὰν θέλωμεν ν' ἀποβῆ αὕτη πλήρης, σταθερὰ καὶ καρποφόρος.

Τὸ ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα παρ' ἡμῖν, πολὺπλοκὸν καθ' ἑαυτὸ καὶ ἀνεξηρεύνητον ὄν, εἶναι ἀνάγκη ἐπιτακτικῆ νὰ ἐξετασθῆ βαθύτερον, νὰ ἐρευνηθῆ ἐν τῇ οὐσίᾳ του καὶ διαφωτισθῆ ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς του ὑπὸ τὸ ἀπλετον φῶς τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος ἀφ' ἑτέρου. Ἐπειτα δὲ ἡ σκοπούμενη μεταρρυθμίσις τοῦ ἰσχύοντος παρ' ἡμῖν ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος πρέπει νὰ γίνῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῆ κατὰ τὸ δυνατόν ἡ μελλοντικὴ σταθερὰ ἐφαρμογὴ τῆς, κατὰ τὰς βασικὰς τοῦλάχιστον γραμμὰς, προλαμβανομένης πάσης ἐν προσεχεῖ μέλλοντι ἀνατροπῆς αὐτῆς.

Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ χαραχθῆ, μετὰ μακρὰν καὶ ἐξαντλητικὴν μελέτην ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων, ἐνιαία καὶ σταθερὰ ἐθνικὴ ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ, γνησίως ἑλληνικὴ, ἐνσαρκούσα καὶ ἐκφράζουσα τοῦτο μὲν τὰ ἀρχόντα σήμερον ὑγιὰ παιδαγωγικὰ ἰδεώδη, τοῦτο δὲ τὰ αἰωνόβια ἑλληνικὰ ἰδανικὰ καὶ τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, καὶ πρὸς τὰς ἀ-

νάγκας και συνθήκας τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς κοινωνίας προσαρμοζομένη. Ὡς τοιαύτη δέ, δύναται τις θασίμως νὰ ἐλπίζῃ, θέλει ἀναγνωρισθῆ και υἱοθετηθῆ ὑπὸ σύμπαντος τοῦ Ἔθνους και ὄλων τῶν πολιτικῶν κομμάτων τῆς χώρας, αἱ δὲ ἐκάστοτε κυβερνήσεις θέλουσι σεβασθῆ και ἐφαρμοσθῆ ταύτην, ἀπλῶς συμπληρῶσαι ἐκάστοτε τὰς τυχόν παρουσιασθησομένας ἐλλείψεις.

Ἄλλὰ πρὸς χάραξιν τοιαύτης ἐθνικῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς και πλήρη και ὀριστικὴν ἐπίλυσιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας προβλήματος νομίζομεν ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα ἡ σύγκλησις πανελληνίου παιδαγωγικοῦ συνεδρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ν' ἀντιπροσωπευθῆ καταλλήλως ὀλόκληρον τὸ Ἔθνος, νὰ λάθῃσι μέρους πάντες οἱ ἀσχολούμενοι μετὰ παιδαγωγικὰ και ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα, ὡς και οἱ ἀντιπρόσωποι πάντων τῶν συγχρόνων παιδαγωγικῶν ρευμάτων και ἐκπαιδευτικῶν κατευθύνσεων, καλουμένων πάντων τῶν ἀρμοδίων νὰ υποβάλλωσι ἐισηγήσεις και ὑπομνήματα, ταῦτα θὰ μελετήσῃ και συζητήσῃ ἐξονυχιστικῶς δι' ἐπιτροπῶν τὸ συνέδριον, θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει πάσας τὰς ἀνάγκας και ἀπαιτήσεις τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, παρακολουθοῦντος και συμβάλλοντος τοῦ τύπου και δι' αὐτοῦ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, οὕτω δὲ θὰ δυνήθῃ νὰ καταλήξῃ εἰς σοβαρὰ πορίσματα, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τύπον εὐχῶν θὰ υποβάλλῃ εἰς τὸ Ἰπουργεῖον πρὸς θαθμισίαν ἐφαρμογῆν.

Κατὰ παρόμοιον τρόπον ἀντιμετωπίσθη τὸ ἐκπαιδευτικὸν ζήτημα παλαιότερον ἐν Γερμανίᾳ και Ἑλλάδι. Ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις, λαβοῦσα ὑπ' ὄψει πρότασιν τῆς ἐπὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς, συνεκάλεσε κατ' Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1920 μέγα παιδαγωγικὸν συνέδριον, εἰς ὃ παρήσαν 723 ἀνέδροι και τὸ ὁποῖον ὑποδιαιρέθη εἰς 17 ἐπιτροπὰς ἐξεπόνθησε τὴν οὕτω καταστάσαν γνωστὴν και θαθμισίως ἔκτοτε ἐφαρμοθεῖσαν «μεταρρυθμίσιν τοῦ ἰσχύοντος ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ἐν Πρωσίᾳ», ἣτις συμπληρωθεῖσα κυρίως διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1925 ἐξακολουθεῖ ἰσχύουσα μέχρι σήμερον. Ἀκόμη και ἡ σημερινὴ Γερμανία θάινει μετὰ πολλῆς τῆς περιπέφως εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ, τὰ ὁποῖα μελετῶνται προηγουμένως ὑπὸ ἐιδικῶν περὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἐθνικοσοσιαλιστικῶν ἐπιτελείων, ὑπὸ πανεπιστημιακῶν παιδαγωγικῶν και σεμιναρίων, πληθῆος τοπικῶν παιδαγωγικῶν συνεδρίων, διὰ ψηφισμάτων, περιδικῶν και συγγραμμάτων, και ὕστερον τίθενται ἐν ἐφαρμογῇ. Κατὰ παρασχεθείσας μοι δὲ ἐκ τοῦ πρὸς τὸν ἄνω σκοπὸν ἀπὸ 1 Μαΐου ἐ. ἔ. συστάντος Κεντρικοῦ Γερμανικοῦ Ἰπουργεῖου τῆς Παιδείας (Reichskultusministerium, ὑφ' ὃ ὑπάγονται ὅλα τὰ Ἰπουργεῖα Παιδείας τῶν συγχροτουσῶν τῶ Γερμανικῶν Κράτους χωρῶν), ὀλίγας μεταβολὰς ἐπέφεραν ὁ Ἐθνικοσοσιαλισμὸς εἰς τὸ ἰσχύον ἐν τῇ γερμανικῇ ἐκπαιδεύσει σύστημα, ἰδίᾳ πρὸς προσαρμογῆν αὐτοῦ εἰς τὰς ἐθνικοσοσιαλιστικὰς ἀρχάς, ριζικὴν δὲ μεταβολὴν αὐτοῦ και ἀναπροσαρμογῆν πρὸς τὰς νέας ἰδέας μελετᾷ ἀπὸ δεξιᾶς. Ἡ δὲ μελέτη και προκαταρκτικὴ αὕτη ἐργασία εἶναι ἀγνωστον ἐπὶ πόσον εἰσέτι χρόνον θὰ ἐξακολουθήσῃ και ἀντελικῶς θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ.

Ἐσαύτως και παρ' ἡμῖν συνήλθεν, ὡς γνωστὸν, ἐν ἔτει 1904 τὸ Α' ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβον μέρος 996 μέλη, ἀντιπρόσωποι κοινοτήτων και συλλόγων ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἐκπαιδευτικοί, λόγιοι και λοιποὶ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, πρωτοστατούντων τῶν Δ. Βικέλα, Γ. Δροσίνῃ κ. ἄ. Τὸ Α' ἐκεῖνο συνέδριον συνεζήτησεν ἐπὶ πολλῶν ἐκπαιδευτικῶν θεμάτων. ἐν οἷς περὶ στοιχειώδους και μέσης ἐκπαιδεύσεως, τεχνικῆς και ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, γυναικείας ἀγωγῆς, βελτιώσεως τῶν διδασκτικῶν διδλίων κλπ., καταλήξαν εἰς σοδαρώτατα πορίσματα, τὰ ὁποῖα υποβλήθηεντα ὑπὸ τύπον εὐχῶν εἰς τὴν τότε Κυβέρνησιν και θαθμηθὸν κύρος νόμου λαθόντα (πρβλ. Νόμος Γ' 4Α' τοῦ 1905 «περὶ ἐποπτικοῦ συμβουλίου και ἐπιθεωρητῶν τῆς Μ. Ἐκπ/σεως» κ. ἄ) ἐπέφεραν τὴν ἀνασύνταξιν τῶν σχολικῶν μας πραγμάτων, τοῦ συνεδρίου ἐκεῖνου ἀποτελέσαντος, οὕτως εἶπειν, τὸν πρῶτον σταθμὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ ἀπὸ τοῦ Α' ἐκεῖνου συνεδρίου διαρρεῦσασα μέχρι σήμερον τριακοντάετια, μετὰ τοὺς μεγάλους πολέμους και τὰς κοινωνικὰς ἀναστατώσεις και μεταβολὰς αὐτῆς, ὡς και τὰς σπουδαίας πνευματικὰς και παιδαγωγικὰς ἐξελίξεις και προόδους, ἐπιβάλλει, νομίζομεν, τὴν σύγκλησιν τοῦ Β' πανελληνίου παιδαγωγικοῦ συνεδρίου, τὸ ὁποῖον και μόνον θὰ δυνήθῃ νὰ χαράξῃ τὰς νέας κατευθυντηρίους γραμμάς τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως, θὰ διαγράψῃ τοὺς σκοποὺς αὐτῆς και θὰ ὀρίσῃ τὰς βάσεις, ἐφ' ὧν θὰ στηριχθῇ ἡ ἑλληνοπρεπὴς μόρφωσις τῆς νέας γενεᾶς και τὰ ἀντίστοιχα πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῆς μέσα, ἀναλόγως τῶν σημερινῶν ἀνάγκων και τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, τῆς ψυχολογίας τοῦ ἑλληνόπαιδος και τῆς μακραίωνα ἱστορίας και τῶν ἱερῶν παραδόσεων τοῦ Ἔθνους.

Ἴν κατακλείδι: θὰ ἔπρεπε νὰ τονισθῇ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, ὅτι πᾶσα νέα σχολικὴ μεταρρυθμίσις, ὅπωςδῆποτε γενησομένη και ὡσαυδῆποτε ἐκτάσεως, ἐπιβάλλεται σήμερον εἴπερ ποτὲ και ἄλλοτε νὰ τονώσῃ περισσότερο τὸν θρησκευτικὸν παράγοντα ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκπαιδεύσει, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψει πάντα τὰ γνωστὰ αἰτήματα τοῦ θεολογικοῦ κόσμου, ὑπὲρ τῶν ὁποίων και αὐτὸς ὁ λαὸς πολυειδῶς και πολυτρόπως συνηγόρησε και ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὁποῖα, μακρὰν τοῦ νὰ προβάλλῃ τὰς γνωστὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν—και δὴ τῆς Καθολικῆς πρὸς ἀνάμειξιν ἐν τῇ διοικήσει και λειτουργίᾳ τῶν σχολείων, ζητεῖ ἀπλῶς, ἐν τῇ ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς και πνευματικῆς ἐξυψώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μητρικὴ μερίμνη αὐτῆς, τὴν ὡς οἶόν τε ἀρτυτέραν και θαυτέραν θρησκευτικὴν και ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς νέας γενεᾶς ἐν τοῖς σχολείοις: ἡ δὲ φωνὴ τῆς αὕτης ἀναμφισβητήτως πρέπει νὰ εἰσακουσθῇ, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς δὲν πρέπει νὰ κρίνονται μετὰ τὰ αὐτὰ μέτρα και σταθμὰ τῶν ἄλλων κρατῶν, διότι ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις και ἡ θέσις ἐν τῇ ἑλληνικῇ κράτει τῆς Ἐκκλησίας και ἡ κατάστασις αὐτῆς σήμερον εἶναι ἐντελῶς διάφοροι τῶν ἀλλαχού κρατούντων.

Βερολίνον, Ἰούλιος 1934. ἸΩΑΝΝΗΣ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗΣ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ
ΚΑΙ Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ,

Γνωρίζομεν ὅτι ἡ θρησκευτικὴ διδακτικὴ ὕλη, ἢ ἐκ τῆς Α. Γραφῆς καὶ τῆς Ἱ. Παραδόσεως κυρίως προερχομένη, λαμβάνει ἐν τῷ σχολείῳ καὶ εἰς τὸ πρόγραμμα τὴν μορφήν διαφόρων θρησκευτικῶν «μαθημάτων» (ἱερὰ ἱστορία, κατήχησις, ἐρμηνεία Γραφικῶν περικοπῶν, λειτουργικὴ κλπ.). Προβάλλει ὅμως τὸ ζήτημα, ἐὰν ὁ τοιοῦτος καταμερισμὸς τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος εἶναι ὁ μᾶλλον ἐνδεδειγμένος. Ἐν τῇ παιδαγωγικῇ καὶ διδακτικῇ θεωρίᾳ καὶ πράξει ἀναγνωρίζεται, ὡς γνωστόν, ἡ ἀρχὴ καὶ καταβάλλεται ἡ προσπάθεια ὅπως αἱ ἀποκτώμεναι ὑπὸ τῶν μαθητῶν γνώσεις παρουσιάζωσιν ὅσον τὸ δυνατόν λογικὴν συνάφειαν καὶ ἀλληλουχίαν, ἵνα, συνδεόμεναι μετ' ἀλλήλων, εὐρίσκωσιν ἐρείσματα ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ παιδὸς (ἀρχὴ τῆς συγκεντρώσεως). Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐπεξήτησαν ἡ ἀπαιτοποιήσωσιν εἴτε διὰ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διδασκόντων ἐν τῇ αὐτῇ τάξει, εἴτε διὰ τῆς τοιαύτης κατανομῆς τοῦ διδακτικοῦ ὕλικου, ὥστε νὰ παρουσιάζῃ τοῦτο συγγένειαν περιεχομένου, εἴτε, τέλος, διὰ τῆς καταργήσεως τῶν ἐπὶ μέρους μαθημάτων καὶ τῆς καθιερώσεως τῶν συγκεντρωτικῶν κύκλων ἢ ἐνοτήτων, ὡς καὶ εἰς τὸ προηγουμένον ἄρθρον εἶδομεν (ἐνιαία διδασκαλία). Ἐὰν δ' ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπιδιώκηται εἰς τὸ σύνολον τῶν μαθημάτων καὶ εἰς τὴν ὅλην ἐργασίαν τῶν παιδαγωγούντων σχολείων, πολλῶ μᾶλλον θὰ ἔπρεπε, κατὰ λογικὴν ἀκολουθίαν, νὰ ἐπιδιώκηται ἐντὸς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μαθήματος καὶ μάλιστα τοῦ θρησκευτικοῦ, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν φρονηματιστικὸν μάθημα. Ἀπὸ τῆς γενικωτέρας ταύτης ἀρχῆς ὁρμώμενοι πολλοὶ παιδαγωγοὶ καὶ θεολόγοι¹, ἐπεξήτησαν τὴν καθιέρωσιν τοιοῦτων «συγκεντρωτικῶν κύκλων» ἐντὸς τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος, διὰ τῆς συγχωνεύσεως τῶν ἐπὶ μέρους μαθημάτων (ἱερὰς ἱστορίας, κατήχσεως, λειτουργικῆς κλπ.). Οἱ κύκλοι οὗτοι, περιλαμβάνοντες στοιχεῖα ἐξ ὅλων τῶν μαθημάτων τούτων, εὐρύνονται ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος περισσότερο, διατηροῦσιν ὅμως τὸ αὐτὸ πάντοτε κέντρον, τὸ ὅποιον εἶναι ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦτο δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι καὶ «χριστοκεντρικοὶ» κύκλοι.

Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς διατάξεως τῆς ὕλης ἔχει ὀρισμένα πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα. Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν μεγαλύτεραν συγκέντρωσιν καὶ γὰ ἐπιτηγγάνωμεν μεγαλύτεραν ἐμβάθυνσιν, ἐφ' ὅσον προχωροῦμεν πρὸς εὐρύτερους κύκλους· οἱ μαθηταὶ ἔχουσι πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι κέντρον τῆς ὅλης θρησκευτικῆς διδασκαλίας καὶ ἀγωγῆς εἶναι τὸ πρόσωπον τοῦ Θεανθρώπου, πρὸς τὸν ὅποιον πρέπει διηλεκτικῶς νὰ φερόμεθα. Ὁσάντως ἡ ἐπανάληψις κατὰ πυκνὰ διαστήματα τῆς αὐτῆς διδακτικῆς ὕλης ἐμπεδώνει ταύτην καλύτερον

1. Μεταξὺ τούτων καταλέγεται καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς θρησκευτικῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου J. G. δ t t l e r. Παρόμοιον τι διὰ τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας τῆς Π. Δ. προέτεινεν, ὡς εἶδομεν ἀλλαχοῦ, καὶ ὁ ἐπιθεωρητὴς Ἀ. Γεραντώνης.

εἰς τὴν μνήμην τῶν μαθητῶν. Παρὰ τὰ πλεονεκτήματα ὅμως ταῦτα, τὸ εἶδος τοῦτο τῆς συγκεντρώσεως ἔχει καὶ σοβαρὰ μειονεκτήματα καὶ δὴ ἐφαρμοζόμενον εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσεως. Ἐν πρώτοις διὰ τῆς συχνῆς ἐπανάληψεως τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν πάντοτε ὕλικου ἐξατιμίζεται τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν καὶ ἐπέρχεται κόρος καὶ ἀνία, τὰ ὅποια καὶ νοητικῶς καὶ ἠθικῶς δυσμενέστατα ἐπιδρῶσιν ἐπ' αὐτῶν. Ἐπειτα δὲ καταστρέφεται ἡ αὐτοτέλεια τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων, δημιουργοῦνται πολλὰ κενά, οἱ μαθηταὶ ἀδυνατοῦσι νὰ συνδέσωσι τὰ ἱστορικὰ γεγονότα (τὰ ὅποια, κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, διδάσκονται ἀναλόγως πάντοτε τῆς συγγενείας τοῦ περιεχομένου των πρὸς τὸν συγκεντρωτικὸν κύκλον) καὶ δημιουργεῖται οὕτω μία χαώδης κατάστασις εἰς τὸν ἐγκέφαλον τῶν μαθητῶν καὶ ἀντιπάθεια πρὸς τὸ θρησκευτικὸν μάθημα. Διὰ τοὺς σοβαροὺς τούτους λόγους οἱ πλεῖστοι τῶν παιδαγωγῶν θεολόγων ἀποκρούουσι τὸ σύστημα τοῦτο, δεχόμενοι τὴν κατανομήν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους θρησκευτικὰ μαθήματα, ἀν καὶ ἡ διάταξις αὕτη δὲν εἶναι ὡσανύτως ἀπηλλαγμένη ἀτελειῶν καὶ ἐλλείψεων. Καὶ πράγματι, ἡ ποικιλία τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ζωογονεῖ μὲν καὶ διατηρεῖ τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν, διότι ἐκάστοτε προσφέρεται τι τὸ νέον, ἀλλ' ὅμως ὁ νοῦς αὐτῶν ἀπασχολεῖται εἰς διαφόρου ποιοῦ θρησκευτικὰς γνώσεις, δυσκόλως δὲ οὕτω συγκεντρῶνται εἰς τὰς βασικὰς καὶ θεμελιώδεις τῆς ἡμετέρας θρησκείας διδασκαλίας.

Ἐξ ὅων ἐλέχθησαν προκύπτει ὅτι οὐδέτερον τῶν συστημάτων τούτων εἶναι τέλειον, προτιμότερον ὅμως φαίνεται, ὡς ἔχουσα τὰ ὀλιγώτερα ἀσθενῆ σημεῖα, ἡ κατὰ αὐτοτελή θρησκευτικὰ μαθήματα διάταξις, ἰδίως ἐν τῷ Γυμνασίῳ. Πρὸς μετριασμόν ὅμως τῶν μειονεκτημάτων τοῦ συστήματος τούτου συνιστῶμεν τὰς ἐξῆς παραλλαγὰς ἐν τῇ ἐφαρμογῇ αὐτοῦ: α) Τὰ διάφορα ἐπὶ μέρους μαθήματα δὲν πρέπει νὰ διδάσκωνται τὸ ἐν ἐντελῶς ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τοῦ ἄλλου, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη ὁ διδάσκων νὰ προκαλῆ συχνάκις τὴν σύνθεσιν πρὸς τὰ προηγουμένα, οὕτως ὥστε εἰς τὴν συνείδησιν τῶν μαθητῶν οἱ διάφοροι ἐπὶ μέρους κύκλοι νὰ παρίστανται, τρόπον τινά, ὡς ἀρμονικὰ μέρη ὀργανικοῦ τινος συνόλου, ἔχοντος ὡς κέντρον τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὅποιον πρέπει συγχρόνως νὰ χρησιμεύῃ καὶ ὡς γνώμων διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας τῶν θρησκευτικῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ διδασκαλιῶν (π. χ. τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης). Οὕτω πρέπει νὰ συνδέωνται π. χ. ἡ κατήχησις μετὰ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας καὶ τῆς λειτουργικῆς, ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία μετὰ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας καὶ τῆς χριστιανικῆς ἔκκλησιολογίας κ.ο.κ. β) Ἐνίοτε εἶναι ἀνάγκη νὰ διακόπτομεν τὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων καὶ ἰδίως, 1) ὅταν εὐρισκώμεθα εἰς τὰς παραινὰς μεγάλων ἑορτῶν, διὰ νὰ ἐξάρωμεν τὴν σημασίαν αὐτῶν καὶ τονώσωμεν τὸ θρησκευτικὸν φρόνημα τῶν μαθητῶν· καὶ 2) ὅταν παρουσιάζηται ἄλλη τις εὐκαιρία πρὸς διαπραγματεύσιν θέματος ἠθικοῦ ἢ θρησκευτικοῦ, ἔστω καὶ μὴ σχετιζομένου πρὸς τὸ διδασκόμενον μάθημα· καὶ γ) Ὁ περιοδικὸς κύκλος τῶν μαθημάτων πρέπει νὰ μὴ εἶναι λίαν εὐρύς, ὡς παρατηρεῖται

εις τὰ ισχύοντα προγράμματα, ἀλλὰ... νὰ ἐπαναλαμβάνηται κατὰ τριετίαν ἢ τετραετίαν, πρὸς συμπλήρωσιν καὶ μεγαλυτέραν ἐμβάθυνσιν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους μαθήματα, διότι, ὅταν ὁ περιοδικὸς κύκλος εἶναι ἀοκατὰ εὐρύς, π.χ. ἑξαετής, ἀφ' ἑνὸς μὲν λησμονοῦνται εὐκόλως τὰ προηγούμενα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὠριασμένη θρησκευτικὴ ὕλη, ἢ παρεχομένη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Δ.Σ. ἢ τοῦ Γυμνασίου, προσφέρεται εἰς ἡλικίαν, καθ' ἣν τὸ παιδίον δὲν ἔχει ἀκόμη ὠριμάσει πνευματικῶς καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἐμβαθύνῃ ἐπαρκῶς εἰς αὐτήν.

ΔΗΜ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ
Καθηγητῆς δ. θ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ἡ ἡγέτις τῆς Θεοσοφίας.

Ἡ ἐπ' ἐσχάτων ἀποθανοῦσα περιβόητος ἰδρύτρια τῆς Θεοσοφίας Ἀννίε Besant ἐπασχολεῖ καὶ μετὰ θάνατον τοῖς θερμοῦς αὐτῆς θιασώτας. Οὕτω εἰς τῶν βιογράφων τῆς ἀποκαλύπτει ἐν τῷ φέροντι τὸ ὄνομά της συγγράμματί του διὰ τὴν δεσποινίς Besant ἔζησε πολλὰς ζωὰς ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης πρὶν ἢ ἐνσαρκωθῆ τῷ 1847 εἰς θῆλυ βρέφος φέρον τὸ ὄνομα Ἀννίε Wood. Ἡ πρωτίστη τῶν βιώσεών της ἤρξατο περὶ τὸ 70,000 ἔτος π. Χ. ἐν τῇ θαλάσῃ Gobi (:) ἢ παρ' αὐτήν. Περὶ τὸ ἔτος δὲ 38,000 ἐπῆρξεν αὐτοκράτειρα τῆς χώρας Mashona (:) πατέρα μὲν ἔχουσα τὸν Ἄσπρον, μητέρα δὲ τὴν Ἀφροδίτην. Κατὰ τὸ ἔτος 27,500 ἐπῆρξε πριγκίπισσα τῆς Ἰρλανδίας, τῷ δὲ 18,200 πρῦτανις Πανεπιστημίου ἐν Ἀλγερῶν καὶ τῷ 600 π. Χ. ἐχρημάτισε βουδδικὴ ἱεραπόστολος. Τέλος, τῷ 350 ἐπῆρξεν Ὑπατία καὶ τῷ 11550 (Giordano Bruno! Πῶς, λοιπόν, μετὰ τὸσον σπονδαίας καὶ ἐνδόξους προβιώσεις, μεταβιώσεις, μεταπυρώσεις ἢ ἐνωματώσεις, νὰ μὴ ἐναβρῦνται ἐπὶ τῇ ἑξαιρέτῳ φυσιογνωμίᾳ τῆς ἡγέτιδος τῶν οἰ ἀνὰ τὸν κόσμον, καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Ἑλλάδι, θεόσοφοι, εἰς τὰς «στοὰς» τῶν ὁποίων ἀριθμοῦνται καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ κοινὸν νοῦν;

Τὰ ἐν οὐκῷ καὶ τὰ ἐν δῆμῳ.

Πρὸ τίνος τὸ σοβιετικὸν ἐκδοτικὸν τμήμα ἐξέδωκε βιβλίον τοῦ γνωστοῦ ἀθέου Λουκασιέβσκη ἐπὶ τὸν τίτλον «Νέον Ἐγχειρίδιον ἀγῶνος κατὰ τῆς θρησκείας»; προωρισμένοι διὰ τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς χωρικοὺς. Ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ βιβλίου ὁ συγγραφεὺς γράφει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Τὸ κομμουνιστικὸν κόμμα πάντοτε ἠγωνίζεται κατὰ τῆς θρησκείας. Ἡ σοβιετικὴ ἐξουσία, τὸ σοβιετικὸν σχολεῖον, ὁ τύπος, ὁ κινηματογράφος, τὸ ραδιόφωνον, ἡ ἐπιστήμη, ἡ φιλολογία, ἡ τέχνη, τὸ θέατρον, — πάντα πρέπει νὰ συνασπισθοῦν εἰς ὁμόθυμον ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας». Ἐκ παραλλήλου ὁ γνωστὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ Σοβιετικοῦ κράτους Ἐπίτροπος Λιτβίνοφ εἰς τὰς διαφόρους διεθνεῖς ἐν Ἑυρώπῃ διασκεψεῖς δὲν παύεται διαβεβαίων, ὅτι ἡ σοβιετικὴ κυβερνήσις ἐπιδεικνύει ἀνοχὴν ἀπέναντι τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων τοῦ λαοῦ, ὅσοι δὲ χαρακτηρί-

ζοῦσι τὰς τοιαύτας ἐπισήμους δηλώσεις ὡς «ἀναιδέστατον ψεῦδος» ἀνακηρύσσονται ὑπὸ τῶν ψευδομένων ὡς καθόβουλοι συζοφάνται.

Ἐν τῇ θρυλουμένη εἰσόδῳ τῶν Σοβιέτ εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν Ἑθνῶν, τὸ ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐλβετικὸν σωματεῖον ἐδημοσίευσεν ἔκκλησιν πρὸς τὸν ἐλβετικὸν λαόν, ἐξ ἧς παραλαμβάνομεν τὰς ἀκολουθοῦσας περιχοπὰς: «Κοινωνία τῶν ἐθνῶν καὶ σοβιετικὴ Ρωσία εἶνε ἀντίφασαι, ἀντίθετοι, ἀνωμαλία. Τὸ γεγονός ἐστὶ ἡ Κ.τ.Ε., ἣτις ὄφειλε νὰ ἦνε ὁ βωμὸς τῆς δικαιοσύνης καὶ ἡ προστατῆς τῶν λαῶν, ἐτοιμάζεται νὰ δεχθῆ εἰς τοὺς κόλπους της ἄνευ ὄρων τὴν σοβιετικὴν Ρωσίαν, ἐπιβεβαίωσι ἀπροκαλύπτως τὴν ἠθικὴν ἐκτροχίαν τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἀνεχουσι τὰς εὐθύναις τῆς τύχης τῶν λαῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο προμηνύει τὴν διάλυσιν καὶ τὴν χρεωκοπίαν τῆς Κ.τ.Ε. Ἡ πρὸς τὰ Σοβιέτ προσέγγισις ἀσφαλῶς θὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀθέων καὶ ἐν τῇ χώρῳ μας καὶ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ καὶ θὰ ἐπαυξήσῃ τὴν καὶ ἡδὴ καταπληκτικὴν πρόοδον τῆς ἀθείας. Ἐπέστη ἡ ὥρα τῆς ἀντιδράσεως. Εἰς πάσας τὰς χώρας αἱ ἀντιχριστιανικαὶ δυνάμεις ἐργάζονται λυσσασδῶς. Τὸ ἰδεώδες τῶν λαῶν, τῆς ἀνθρωπότητος, τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπειλεῖται εἴπερ ποτὲ ἄλλοτε. Ὁ Χριστιανισμὸς κινδυνεύει. Φωνὴ λαοῦ, φωνὴ Θεοῦ. Πρέπει νὰ ἀκουσθῆ ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ. Εἴμεθα ὄργανα τοῦ Θεοῦ. Ἡ φωνὴ τῶν λαῶν πρέπει νὰ ἐπιηρασθῆ τὰς κυβερνήσεις καὶ νὰ δεσπόσῃ τῆς διπλωματίας. Ἡ ἀληθὴς ἰσχύς ἐνὸς λαοῦ εἶνε ἡ ἠθικὴ δύναμις. Θέλομεν διὰ τὴν χώραν μας τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν τιμὴν. Θέλομεν νὰ ἦνε σεβαστοὶ ἢ στοιχειωδέστεροι τῶν νόμων τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ ἠθικὴ ἀξιοπρέπεια καὶ ἀνεξαρτησία δὲν εἶνε λέξεις κεναί. Θέλομεν νὰ μείνωμεν πιστοὶ εἰς τὰς παραδόσεις μας, εἰς τὸ χριστιανικὸν ἰδεώδες τῶν πληθυσμῶν μας. Καὶ ἀποφαινοῦμεθα ἀπροκαλύπτως κατὰ τῆς εἰσόδου τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας εἰς τὴν Κ.τ.Ε. Ἑλβετικὴ λαε! Ἐάν ἄλλαι χώραι καὶ κυβερνήσεις παρασύρονται εἰς τὴν ἀβυσσόν, προσέξομεν νὰ μὴ τὰς ἀκολουθήσωμεν. Κἂν ἐπι ἀπομεινωμεν μόνοι, ἀνισταθῶμεν. Ἀνισταθῶμεν, διότι ὁ Χριστιανισμὸς, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκουν νὰ ἐξοντώσουν ἀπομένει ἡ μόνη βῆσις τῆς προσέγγισεως τῶν λαῶν καὶ διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ἐλπίς τοῦ κόσμου. Ἀνισταθῶμεν, διότι μία ἀδυναμία τῆς ἡμετέρας κυβερνήσεως ὑπὸ τὰς παρούσας περιστάσεις θὰ εἴχε διὰ τὴν χώραν μας ἀνυπολόγιστους συνεπείας... Ἡ σωτηρία τῆς χριστιανισμῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ρώμης καὶ τῆς ἐνάσεως τῶν πνευματικῶν δυνάμεων. Ἐξορκίζομεν πάντας τοὺς χριστιανοὺς νὰ μὴ ἀδρανήσουν, ἀλλὰ νὰ ἀνισταθοῦν, ἐκαστος εἰς τὸ περιβάλλον του, εἰς τὴν ἠθικὴν διάλυσιν. Τοῦς ἐξορκίζομεν νὰ ἐνωθῶσι διὰ νὰ ἐμπνεύσουν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας καὶ ἐνισχύσουν τὴν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῷ κόσμῳ.»

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν λήξαν ἐβδομάδα ἡ Ἱερά Σύνοδος συνήλθεν εἰς δυὸ τακτικὰ συνεδρία, ὡραύτως χθὲς Παρασκευῇ συνήλθε τὸ Δευτεροβάθμιον Συνοδικὸν Δικαστήριον.

Ὁ τμηματάρχης τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ὑπέβλεπεν εἰς τὸν κ. Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας σχέδιον νόμου, διὰ τοῦ ὁποῖου προβλέπεται ἡ λήψις μέτρων διὰ τὴν διαφύλαξιν τῶν ἀνὰ τὴν χώραν Βυζαντινῶν εἰκόνων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἀξίαν. Μετὰ τοῦ νομοσχεδίου, ὑπεβλήθη καὶ ἐκτενὲς ὑπόμνημα, ἐν τῷ ὁποίῳ τονίζεται ἡ φθορά, τὴν ὁποῖαν ὑφίστανται πλεῖστα Βυζαντινὰ εἰκόνες, εὐρισκόμεναι κυρίως εἰς ναοὺς τῶν ἐπαρχικῶν καὶ τῶν νησίων, προτείνονται δὲ ἡ ἴδρυσις τμήματος ἀνεξαρτήτου ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ Παιδείας Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας, τὸ ὁποῖον θ' ἀναλάβῃ τὴν συντήρησιν κ.λ.π. τῶν εἰκόνων. Ἐλλείπει τούτου, θὰ ἦτο ἐνδεειγμένη, κατὰ τὸ ὑπόμνημα, ἡ ἴδρυσις ἐνὸς Βυζαντινοῦ Ἐργαστηρίου.

— Ὡς ἀνέφερον ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φλωρίνης πρὸς τὴν Ἱ. Σύνοδον πολλάκις αἱ ἐνοριακαὶ ἐπιτροπείαι τῶν ἔχουσῶν κτήματα ἱερῶν Ἐκκλησιῶν παρεπονέθησαν διὰ τοὺς ὑπερβολικοὺς φόρους, οἵτινες ἐπιβάλλονται εἰς αὐτά, καὶ ἀνεγνωρίσθησαν παρὰ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου ὡς δίκαια τὰ παράπονα ταῦτα, ἰδίᾳ διὰ τὰς ἐνορίας ἐκείνας, αἵτινες ἔχουσι μικρὰν κτηματικὴν περιουσίαν. Οὕτω π. χ. ἡ ἐνορία τοῦ μικροῦ χωρίου Πισοδερίου ἐπὶ ἀκαθάρσιου εἰσοδήματος 4.480 δραχμῶν, ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλλῃ φόρον δραχμᾶς 1306. Ἐπὶ πλεόν οἱ ἀρμόδιοι ὑπάλληλοι, ἐρωτηθέντες ἀν' ἡ Πολιτεία ἐπιβάλλει φόρους εἰς τὰ δημόσια κτήματα, ἀπήντησαν ἀρνητικῶς προσθέσαντες ὅτι οὔτε τῶν σχολείων ἢ κτηματικῆς περιουσίας φορολογοῦνται. Ἐν τούτοις, κατὰ τὸν Ἐνοριακὸν νόμον οἱ ἐνοριακοὶ ναοὶ ἀποτελοῦσι νομικὰ πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, ὑποχρεωθέντες ἐσχάτως νὰ ἀναλάβωσι καὶ τὴν μισθοδοσίαν τοῦ ἐφημεριακοῦ Κλήρου, ἅπαντες δὲ οἱ δικονομοὶ ἔσονται Ἐπαρχίαι, ἔχουσας ἀγροτικοὺς πληθυσμούς θὰ συμφωνήσωσι ὅτι, κατὰ γενικὸν κανόνα, μὴ νον τὰ τιμὰτα τῶν ἔχουσῶν ἐπαρχίᾳ κτηματικὴν περιουσίαν ἀγροτικῶν Ἐκκλησιῶν δύνανται ν' ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῶν. Διὰ τοῦτο καὶ καταβλήθη ἐνέργεια πολλάκις ἵνα χορηγηθῇ κλήρος εἰς τὰς μὴ ἔχουσας κτηματικὴν περιουσίαν Ἐκκλησίας, ἀνευ ὁμοῦ ἀποτελέσματος, ἀν' καὶ οἱ γνωρίζοντες καλῶς τὰ Ἐκκλησιαστικὰ πράγματα θεωροῦσιν αὐτὴν τὴν κτηματ. περιουσίαν ἀναγκασιότατην. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, φρονούσα ὅτι δίκαιον καὶ ἀπαραίτητον διὰ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ὅπως ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ κτηματικὴ ἐνοριακὴ περιουσία τῶν ναῶν ἀπαλλαγῇ πάσης φορολογίας, ἵνα δυνηθῇ ν' ἀνταποκριθῇ ἐν μέρει εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ναῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως χορηγηθῇ γεωργικὸς κλήρος εἰς τοὺς ναοὺς τῶν Συνοικισμῶν τῆς ὑπαίθρου, ἀνευ τοῦ ὁποίου θὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ συντηρηθῶσιν οὗτοι, μηδενὸς σχεδὸν ἐξ ἄλλου πόρου ὑπάρχοντος, παρεκάλει τὴν Κυβέρνησιν ὅπως λάβῃ τὴν δέουσαν πρόνοιαν καὶ ἐνεργήσῃ ὅ,τι δεῖ. ἐπὶ τῷ τέλει ἵνα, τὸ μὲν δοθῇ γεωργικὸς κλήρος εἰς ἅπαντας τοὺς ναοὺς τῶν Συνοικισμῶν τῆς ὑπαίθρου, τὸ δὲ ἀπαλλαγῇ ἡ κτηματικὴ περιουσία τῶν ναῶν πάσης φορολογίας, ἵνα κατορθώσῃ ν' ἀνταποκριθῇ ἐν τινὶ μέτρῳ εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ναῶν.

— Ὁ ἐπανελθὼν ἐκ Μεγ. Σηπταίου ἐφορος ἀρχαιοτήτων κ. Ξυγκόπουλος, ὑπέβαλεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας λεπτομερῆ ἐκθέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρει, ὅτι κατὰ τὰς γενομένας εἰς τὴν περιοχὴν τῆς κείσεως Μονῆς ἐκκαθάρας, ἀνευρέθη μέγας ἀριθμὸς ἀργυρῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀντικειμένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ πολυτιμὸς φωτοστέφανος μετὰ στεμμάτων κοσμοῦντων τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, τῆμιθ ὀρειχαλκίνης θύρας μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων, κατασκευασθεῖσας κατὰ τὸ 1505, τέσσαρα Ἐθαγγέλια ἐπὶ μεμβράνης, κώδιξ ἐκ περγαμηνῆς περιέχων τέσσαρα Ἐθαγγέλια, εἰκὼν τῆς Θεοτόκου φέρουσα δύο ἐπαλλήλους ἀργυροῦς φωτοστέφανους καὶ ἀργυρᾶν ἐπένδυσιν, 16 βυλδολυπτοὶ σσαυροὶ μεγάλης τέχνης καὶ ἀρκετὰ ἄλλα. Τὰ εἶρηπια τῶν εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς Μονῆς πύργων, ἐκρήμνισθησαν ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ συνεργείου λόγῳ κινδύνου ἀταρρευσεῶς τῶν. Ἐπίσης θὰ καταδαφισθῶν ὁ κυρίως ναός, ὁ ὁποῖος κινδυνεύει νὰ καταπέσῃ λόγῳ ἀποσπάρσεως τῆν ὁποίαν ὑπέστη, καθὼς καὶ ἡ βιβλιοθήκη καὶ τὸ σκευοφυλάκιον τῆς Μονῆς.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ

Ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις ὀρθόδοξος ἐκκλησιαστικὴ Ἀποστολὴ ἀπεφάσισε νὰ ἐκδίδῃ μηνιαῖον θρησκευτικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ἁγία Γῆ». Εἰς τὴν Ἀποστολὴν ἡ Κυβέρνησις τῆς Παλαιστίνης ἐδώρηται ἑκταρὶν χιλίων τ. μ. παρὰ τὰς δ' ἄστας τοῦ Ἰορδάνου, ἐνθα οχηματίζεται αἰώρα καμπὴ τοῦ ποταμοῦ.

Ἐν τῇ ὑπερορίῳ ρωσικῇ διασπορᾷ ἀριθμοῦνται σήμερον 32 ἀρχιερεῖς κατανεμόμενοι εἰς τρεῖς διακλαδάσεις. Τούτων ἡ μία ὀνομάζει ἐαυτὴν «Σύνοδον τῶν ἀρχιερέων τῆς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ρωσικῆς Ἐκκλησίας», ἀποτελουμένη δ' ἐξ 22 ἀρχιερέων τελεῖ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ σεβ. μητροπολίτου Ἀντωνίου ὄν προσαγορευεῖ «Μακαριώτα-

τον». Τὴν ἄλλην ἀποτελοῦσιν οἱ ἐν Ἀμερικοῖς 6 ῥῶσοι ἀρχιερεῖς, πέντε ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πρώτου ἀποθανόντος μητροπ. Πλάτωνος. Ἡ δὲ τρίτη, ἐκ 4 ἀρχιερέων, τελεῖ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ σεβ. μητροπ. Εὐλογίου, ἐξάρχου τοῦ Οἰκονομ. Πατριαρχείου ἐν τῇ ρωσικῇ διασπορᾷ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης.

Ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 27 Ἀπριλίου ἡ πατριαρχικὴ σύνοδος ἐνέκρινε Πράξιν ὑπογραφείσαν ὑπὸ πάντων τῶν μητροπολιτῶν, ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων, καθ' ἣν εἰς τὴν τοποτηρητέοντα τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου μητροπολίτην Νίξεγορόδσκιης Σέργγιον ἀπονέμεται ὁ τίτλος «Μακαριώτατος Μητροπολίτης Μόσχας καὶ Κολομένης» μετὰ τοῦ προνομίου νὰ φέρῃ δύο ἐγκόλπια καὶ σταυρὸν κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕΡΒΙΑΣ

Κατὰ τὴν συνοδικὴν περιόδον τοῦ ἐνεστώτος ἔτους τὴν διαρκέσαν ἀπὸ τῆς 20 παρ. Μαΐου μέχρι τῆς 19 Ἰουνίου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Μ. τοῦ Πατριάρχου Βαρνάβα τὰ περισσότερον ἐπασχολήσαντα τὴν Ἱ. Σύνοδον ζητήματα ἦσαν ἡ οἰκονομικὴ ἐξασφάλισις τοῦ κλήρου, ἡ ἴδρυσις Ταμείου συντάξεων διὰ τὰς χήρας καὶ τὰ ὄρφανὰ τῶν κληρικῶν, ἡ ἴδρυσις Οἰκοτροφείου διὰ τοὺς θεολόγους φοιτητὰς καὶ ἡ βελτίωσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων. Πλὴν τούτων ἐγένετο καὶ ἐκλογὴ ἱκανῶν νέων ἐπισκόπων.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Τὸ συνοδικὸν ὄργανον «Ἐκκλησ. Κήρυξ» ἐκφράζει τὴν διασπορίαν του ἐπὶ τῇ ὑπὸ καθολικῶν πρακτόρων διεξαγομένη ἐν Βουλγαρίᾳ οὐνιτικῇ προπαγάνδᾳ, κυκλοφορούντων ἐν τῇ χώρᾳ ὑπὸ τὴν ιδιότητα ἐρευνητῶν τοῦ φυσικοῦ αὐτῆς πλούτου. Οὕτω, ἐν τῷ χωρίῳ Κουκλένα εἰς τοιοῦτος «ἐρευνητῆς» ἀντὶ ἀνακαλύψεως μεταλλείου προσέβη αὐθαιρέτως εἰς τὴν ἀνέγερσιν οὐνιτικοῦ ναυδρίου.

Ἐν συνεδρίᾳ τῆς Ἱ. Συνόδου ἀποσφραγισθεῖσας τῆς διαθήκης τοῦ ἐπ' ἐσχάτων τελευτήσαντος μητροπολίτου Νευροκοπίου Μακαρίου, ἐγγνώσθη ὅτι καταλείπει εἰς τὴν Ἱ. Σύνοδον 310 ὀμολογίας, ὀνομαστικῆς ἀξίας 422, 500 λέβιων ὡς κεφάλαιον φέρων τὸ ὄνομα τοῦ διαθέτου δι' ὑποτροφίας θεολόγων φοιτητῶν ἐκ Νευροκοπίου καταγομένων. Πρὸς τούτοις ὁ διαθέτης ἐκληροδότησεν 7,000 λέβια πρὸς ἀνέγερσιν Παιδικῆ Ἀσύλου.

Τῇ 25 παρ. Ἰουνίου ἐν Σόφίᾳ συνεκροτήθη ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ μητροπολίτου Βρατσάνσκιης Παΐσιου τὸ 18^{ον} συνέδριον τῶν ἱερατικῶν τῆς χώρας σωματείου. Καθ' ἃ ἐγγνώσθη ἐκ τοῦ ἀνακοινωθέντος ἀπολογισμοῦ ὁ Σύνδεσμος τῶν ἱερατικῶν ἀδελφοτήτων τῆς Βουλγαρίας ἀριθμεῖ 2.628 μέλη, ἐξ ὧν 2,338 διακονοῦσι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, 290 δὲ εἶνε συνταξιούχοι. Ἀπὸ ἐπόψεως μορφώσεως ὁ ἐνοριακὸς κλήρος διαμερίζεται εἰς τρεῖς κατηγορίας: εἰς τοὺς κεκτημένους ἀνωτάτην θεολογικὴν μόρφωσιν ἱερεῖς ἀνερχομένους εἰς 233, εἰς τοὺς ἔχοντας μέσην θεολογικὴν μόρφωσιν ἀριθμουμένους εἰς 1311, καὶ εἰς τοὺς μετ' ἀτελοῦς μέσης μορφώσεως ἐν ὄλῳ 794.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Τὸ τεῦχος Μαΐου—Ἰουνίου (τοῦ ἐπιστημονικοῦ θεολογικοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Ρουμανίας «Biserica Ortodoxa Romana», διανύοντος τὸ 52^{ον} αὐτοῦ ἔτος), εἶνε ἑόρτιον, ἀφιερωμένον δλόκληρον εἰς τὸν μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας Γρηγόριον τὸν Διδάσκαλον (1765—† 22 Ἰουνίου 1834) ἐπὶ τῇ πρώτῃ ἀπὸ τοῦ θανάτου του ἑκατονταετηρίδι. Ἐν σ. 316—322 δημοσιεύονται τὸ πρῶτον γράμματα πρὸς αὐτὸν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀγαθαγγέλου (τῶν ἐτῶν 1827 καὶ 1828) ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας σχετιζόμενα πρὸς τὴν εἰς τὸ βουλγαρικὸν ὑπὸ δύο βουλγάρων ἐν Ρουμανίᾳ προσφύγων μεταφορῶν τῆς Κ. Διαθήκης καὶ τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ ἐκτύπωσιν αὐτῆς.

ΡΩΜΑ-ΓΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Παρὰ τὴν ἔλλειψιν ἐπισήμων πληροφοριῶν γενικῶς πιστεύεται ὅτι αἱ μεταξὺ Ἰσπανίας καὶ Ἰταλικανοῦ περὶ συνάψεως κογκορδάτου διαπραγματεύσεις ἐπιβραδύ-

νονται λόγω των διαφωνιών ως προς τον περί διαζυγίου νόμον και την διά τους εμπρησθέντα, ναούς απαξιωσίν.
—Τῆ 1 παρ. Αὐγούστου πολλάι ἑκατοντάδες καθολικῶν μετέβησαν εἰς τὸ ὄρος Avella, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὑψώθη γιγαντιαῖος Σταυρὸς ἀναμνηστικὸς τοῦ ἁγίου ἔτους. Ὁ Σταυρὸς οὗτος ἔχει ὕψος 20 ὑαρθῶν καὶ εἶνε ὁρατὸς ἀπὸ μακροτάτων ἀποστάσεων.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ

Ἡμεῖς ὁ Ἱεροκέρυξ Σπάρτης Ἀρχιμ. Μελέτιος Γαλανόπουλος, ἐνεργούντες ὡς ἀνακριτῆς ἐπὶ τῆ βάσει ἐγγράφου ἐντολῆς τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σπάρτης ὑπ' ἀριθ. 1268 καὶ ἀπὸ 2 Αὐγούστου ἔ. ἔ. καλοῦμεν συμφώνως τῷ ἀρθρῷ 55 τοῦ Νόμου 5383 «περὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ αὐτῶν διαδικασίας» τὸν ἀγνώστου διαμονῆς Ἱερομόναχον Βασιλεῖον Μπουλοῦκου, ὅπως ἐμφανισθῆ ἐνώπιον ἡμῶν καὶ ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Γραφεῖῳ Σπάρτης τῆ πρώτῃ Ὀκτωβρίου ἔ. ἔ. ἡμέρᾳ Δευτέρᾳ καὶ ὥρα ἐνάτῃ π. μ. ἵνα ἐξετασθῆ 1) διότι κατ' ἐπανάληψιν ἦλθεν ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐντὸς τῆς περιφερείας τῆς Μητροπόλεως Σπάρτης ἀνευ ἀδείας τοῦ οἰκείου αὐτοῦ Ἱεράρχου Σεβασμιωτάτου Μαντινείας καὶ Κυνουρίας, μὴ ἐμφανισθεὶς ἐνώπιον τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σπάρτης καὶ μὴ ζητήσας παρ' αὐτοῦ ἄδειαν παραμονῆς ἐν τῇ περιφερείᾳ του, 2) διότι ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν ταῖς περιχώροις Σπάρτης, ἀνευ ὁδείας τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σπάρτης ἐτέλεσε πολλάκις λειτουργίας καὶ διάφορα ἄλλα μυστήρια.

Ἐν περιπτώσει μὴ ἐμφανίσεως τοῦ προσκαλουμένου Ἱερομόναχου Βασιλεῖου Μπουλοῦκου καὶ μετὰ παρέλευσιν τῆς νομίμου προθεσμίας ἢ ἐπίδοσις τῆς παρουσίας προσκλήσεως θεωρεῖται γενομένη.

Ἐν Σπάρτῃ τῆ 14 Αὐγούστου 1934.

Ὁ Καλῶν Ἀνακριτῆς
† Ἀρχιμ. Μελέτιος Γαλανόπουλος

— Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α —

ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ ΕΚΛΟΓΗΣ ΙΕΡΕΩΝ

Ἱ. Μητρόπολις Σπάρτης

Ἡ ἱερά μητρόπολις Σπάρτης διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1412 προκηρύξεως αὐτῆς συνφῶς τῷ ἀρθρῷ 81 τοῦ κωδικοποιηθέντος νόμου 5439 καλεῖ τοὺς βουλομένους ὅπως μέχρι τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1934 ἔτους υποβάλλωσι μετὰ τῶν νομίμων πιστοποιητικῶν αἰτήσεις ὑποψηφιότητος πρὸς συμμετοχὴν εἰς ἐνέργειαν ἐκλογῆς ἐφημερίου διὰ τὴν χρεούσσαν θέσιν τοιοῦτου ἐν τῷ χωρίῳ Γεραγίου τοῦ τέως δήμου Γερονθῶν. Ἐν Σπάρτῃ τῆ 24 Αὐγούστου 1934. † Ὁ Σπάρτης Γερμανός.

— Ἡ ἱερά μητρόπολις Σπάρτης διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1442 προκηρύξεως αὐτῆς συνφῶς τῷ ἀρθρῷ 81 τοῦ κωδικοποιηθέντος νόμου 5439 καλεῖ τοὺς βουλομένους ὅπως μέχρι τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1934 ἔτους υποβάλλωσι μετὰ τῶν νομίμων πιστοποιητικῶν αἰτήσεις ὑποψηφιότητος πρὸς συμμετοχὴν εἰς ἐνέργειαν ἐκλογῆς ἐφημερίου διὰ τὴν χρεούσσαν θέσιν τοιοῦτου ἐν τῷ χωρίῳ Βροντιαμᾶ τοῦ τέως δήμου Γερονθῶν. Ἐν Σπάρτῃ τῆ 27 Αὐγούστου 1934 † Ὁ Σπάρτης Γερμανός.

Ἱ. Μητρόπολις Σισανίου καὶ Σιατίστης.

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὸ ἀρθρον 81 τοῦ νόμου 5439 «Περὶ ἑξαρχικῶν ναῶν καὶ ἐφημεριῶν» προσκαλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα προσόντα νὰ καταλάβωσι τὴν κενήν ὁργανικὴν ἐφημεριακὴν θέσιν τῆς ἐνορίας Περιστερίας, ὅπως υποβάλλωσιν ἡμῖν μέχρι τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου ἔ. ἔ. τὰς ἐγγράφους αἰτήσεις τῶν μετὰ τὸν ὀριζόμενον ὑπὸ τοῦ νόμου 5439 ἀρθρ. 83 πιστοποιητικῶν. Ἐν Σιατίστῃ τῆ 29ῃ Αὐγούστου 1934. Ὁ Μητροπολίτης ἁ. α. Ὁ γενικὸς ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος, Οἰκονόμος Ν. Δασδᾶς.

Ἱ. Μητρόπολις Φθιώτιδος.

Ὁ Μητροπολίτης Φθιώτιδος διακηρύττει ὅτι, χρεούσσης τῆς θέσεως τακτικοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας Δομικῶν τ. δ. Κτιμενίων Εὐρυτανίας προσκαλεῖ τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν ἐνορίαν ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου 5439 προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας υποβάλλωσιν αὐτῷ τὰ κατὰ τὸ ἀρθρον 83 τοῦ μνησθέντος νόμου πιστοποιητικὰ τῶν. Ἐν Λαμίᾳ τῆ 25 Ἰουλίου 1934. † Ὁ Φθιώτιδος Ἀμβρόσιος.

— Ὁ Μητροπολίτης Φθιώτιδος διακηρύττει ὅτι, χρεούσσης τῆς θέσεως τακτικοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας Ἀμουρίου προσκαλεῖ τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν ἐνορίαν ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα προσόντα, ὅπως συμφώνως πρὸς τὸν νόμον 5439 περὶ ἐνορ. ναῶν υποβάλλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 83 τοῦ ἐρημένου νόμου προβλεπόμενα πιστοποιητικὰ. (τ. σ.) † Ὁ Φθιώτιδος Ἀμβρόσιος.

Ἱ. Μητρόπολις Φωκίδος.

Κενωθείσης τῆς θέσεως τοῦ τακτικοῦ ἐφημερίου τῆς κοινότητος Σεβιδίου Δωρίδος καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν ταύτην ὅπως υποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου 5439 ὀριζόμενα δικαιολογητικὰ ἐγγραφα ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς παρουσίας, ἵνα ἀνακηρύξωμεν ὑποψηφίους τοὺς κεκτημένους τὰ ὑπὸ τῶν ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν νόμων προβλεπόμενα προσόντα. Ἐν Ἀμφίσσῃ τῆ 24 Αὐγούστου 1934. † Ὁ Φωκίδος Ἰοακείμ.

Ἱ. Μητρόπολις Ἄρτης

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰ ἀρθρα 81—83 τοῦ ἀπὸ 25 Μαΐου 1932 διατάγματος «περὶ κωδικοποιήσεως τῶν περὶ ἐνοριακῶν ναῶν καὶ ἐφημεριῶν καὶ Τ.Α.Κ.Ε. ἰσχυροῦσῶν διατάξεων» καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα προσόντα νὰ καταλάβωσι τὰς κενὰς ὁργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν τῶν ἐξῆς ἰ. ναῶν, 1) ἁγίου Νικολάου Χοσέψως, 2) ἁγίου Γεωργίου ἐν Ἄνω Πέτρᾳ καὶ 3) Κοιμήσεως Θεοτόκου ἐν Χωσιάνοις. Ὅριζομεν δὲ πρὸς ὑποβολὴν τῶν σχετικῶν αἰτήσεων τῶν ὑποψηφίων μετὰ τῶν κατὰ τὸ ἀρθρον 83 τοῦ ὡς ἄνω διατάγματος πιστοποιητικῶν προθεσμίαν μέχρι τῆς 30ῆς Αὐγούστου 1934. Ἐν Ἄρτῃ τῆ 10 Αὐγούστου 1934. † Ὁ Ἄρτης Σπυρίδων.

Ἱ. Μητρόπολις Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας.

Καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν υποβάλλωσιν ἡμῖν, τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 85 τοῦ κωδικοποιηθέντος ἐνοριακοῦ νόμου 5439 ὀριζόμενα πιστοποιητικὰ, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων ἱερέων τῆς χρεούσσης ἐνορίας τοῦ χωρίου Φαναρίου—Ὀλύμπιας. Ἐν Κυπαρισσίᾳ τῆ 27 Αὐγούστου 1934 † Ὁ Τριφυλίας καὶ Ὀλύμπιας Ἀνδρέας.

ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑΙ

Τὸ τοπικὸν συμβούλιον ΟΔΕΠ τῆς ἱεράς μητροπόλεως Χαλκίδος διακηρύττει ὅτι, ἐκτίθεται εἰς πλειοδοτικὴν δημοπρασίαν τετραστοῦς μισθώσεως ἢ ρηινοσυλλογῆ τοῦ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ΟΔΕΠ τμήματος δάσεως τῆς ἰ. μονῆς Γαλατάκη τοῦ κειμένου εἰς τὴν περιφέρειαν Μαντουδίου, βάσει τῶν ὄρων τῆς ὑπ' ἀριθ. 216 διακηρύξεως τοῦ τοπικοῦ συμβουλίου ΟΔΕΠ τῆς ἰ. μητροπόλεως Χαλκίδος καὶ συγγραφῆς ὑποχρεώσεων. Πρώτῃ προσφορὰ δραχμαὶ 50.000. Ἡ δημοπρασία ἐνεργηθήσεται ἐν Χαλκίδι εἰς τὸν συνῆθη τόπον τῶν δημοπρασιῶν τὴν 2 Σεπτεμβρίου 1934 ἡμέρῃν Κυριακὴν καὶ ὥραν 10-12 ἐνώπιον τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς. Τῆς συγγραφῆς ὑποχρεώσεων καὶ λοιπῶν ὄρων δύνανται νὰ λάβωσι οἱ ἐνδιαφερόμενοι παρὰ τῷ οἰκίῳ ὑποστῆς Ἐθνικῆς Γραπῆς, καὶ τῷ Γραφεῖῳ τῆς ἰ. μητροπόλεως Χαλκίδος. Ὁ Πρόεδρος α. α. ὁ Πρωτοσύγκελλος Ἀρχιμ. Β. Κωνσταντίνου.

Τύποις «Φοῖνικος», ὁδὸς Σταδίου 44, Ἀθῆναι.